ЯНВАРЬ. № 2. STYCZEŃ.

ДЕННИЦА,
ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА.

Slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto.

JUTRZENKA,
PISMO LITERACKIE.

ВАРШАВА. 1842. WARSZAWA.

ПУТЕШЕСТВІЕ ВЪ ЛУЖИЦЫ,

весною 1839 года.

Л. Штура.

(*Окончаніе*).

Я убѣдительно просилъ г. Лубенскаго немедленно приступить къ изданію сербскаго словаря, надъ которымъ онъ трудился нѣсколько лѣтъ,— чтобы въ немъ по-крайней-мѣрѣ сохранился сербскій языкъ, столь важный по многимъ отношеніямъ для словянскаго языкознанія, и чтобы онъ послужилъ Словянству на память объ умирающихъ лужицкихъ братьяхъ и въ науку наслѣдникамъ.... Онъ обѣщалъ завѣщать намъ это сокровище, если только поправится его здоровье, истощенное продолжительными трудами. Наконецъ онъ указалъ мнѣ на доктора Клина, будешинскаго жителя, Серба, который всѣми силами старается поддерживать отечественную народность и уже много сдѣлалъ для нея. — Онъ также обратилъ мое вниманіе на недавно-основанное общество молодыхъ Сербовъ, при здѣшней гимназіи.— Обрадованный этими утѣшитель-

PODRÓŻ DO ŁUŻYC,

PODCZAS WIOSNY W ROKU 1839.

przez L. Sztura.

(*Dokończenie*

Prosiłem szanownego p. Łubenskiego, aby się jak najprędzéj zajął wydaniem słownika Serbskiego, nad którym już od kilku lat pracuje,—ażeby w nim przynajmniéj zachował się język serbski, tak ważny z wielu względów dla filologii słowiańskiéj; ażeby pozostał dla Słowian, jako pamiątka po konających łużyckich braciach, i służył za naukę następcom..... Obiecał przekazać nam skarb ten, jeżeli się tylko zdrowie jego wycieńczone długotrwałą pracą, polepszy. Nakoniec wskazał mi doktora Klina, mieszkańca Budeszyna, Serba, który wszelkiemi siłami stara się wspierać miejscową rodowość, i dla któréj wiele już zrobił. — Zwrócił także moję uwagę na założone niedawno towarzystwo uczone młodych Serbów, przy gimnazyum tutejszém. — Uradowany tak pocieszającemi wiadomościami, udałem się do p. Klina. Przyjął mnie z praw-

ными извѣстіями, я поспѣшилъ къ г. Клину. Онъ принялъ меня съ истинно-словянскимъ радушіемъ и обѣщалъ доставить мнѣ всѣ возможныя средства ознакомиться съ Лужицами и особенно съ достопамятностями города и его окрестностей. Я сей-часъ же отправился въ гимназію и неожиданно засталъ тамъ сербское общество, состоящее изъ десяти природныхъ Сербовъ и основанное назадъ тому нѣсколько недѣль съ дозволенія правительства. — Это общество основано Сербомъ Эрнестомъ Смолеремъ, трудолюбивымъ молодымъ человѣкомъ. Во время пребыванія своего въ здѣшней гимназіи, онъ основалъ въ 1832 году небольшое сербское общество, которое уничтожилось въ 1835 году, по случаю отъѣзда Смолеря, или, лучше сказать, за неимѣніемъ самостоятельной главы и общаго единодушія, также помощи со стороны высшаго начальства. Во время вакацій 1838 г. Смолерь познакомился съ нѣсколькими учениками здѣшней гимназіи, и это повело за собою возобновленіе уничтоженнаго общества, которое въ январѣ нынѣшняго 1839 года опять получило жизнь и, Богъ дастъ, теперь будетъ находиться въ цвѣтущемъ состояніи. Чтобы лучше показать цѣль и устройство самаго общества, я привожу здѣсь нѣкоторыя главныя его постановленія на лужицко-сербскомъ языкѣ:

Вобсанкненья (*Уставъ*) за (*для*) серске (*сербское*) товарство.

То вотполодные (*цѣль*) тего серскего товарства йе, со бы кожды Серб свою мацжерну рыч льепе спознал, со ю небы запомнил, але (*но*) ю так дерье (*хорошо*) навукныл, со юну тым Сербам мол (*могъ*) к вужитку (*пользѣ*) а тым Славам к чесци быцж.

Докельж пак (*такъ какъ*) жане (*ни одно*) товарствеи без закона со сджержеч не може, да смы теж мы тайке (*такое*) вобсанкными (*учредили*).

I. Кожды, киж (*который*) к серскому товарствеи ступи, дырби (*долженъ*) быцж роджены Серб, абы (*или*) Нѣмц, кижъ гижом (*уже*) нѣшто Серски знае.

II. Кожды товарш дырби кожды мѣсац йену (*одну*) серску рыч вуджелач, кибами (*исключая, развѣ*) со гишчен (*еще*) так далеко нейе. Те рыче, котреж вшитким (*всѣмъ*) товаршам тего достойне быч сдацжа (*окажутся*), буджея до наших книгов ромаджи (*вмѣстѣ*) писане.

III. Ве зромаджишни (*въ собраніи*) нех кожды свое мыслье ве серскей рычи вупрайи.

IV. Со бы йеднота а мьер ве зромаджишни была, нех со вусволи (*назначить*) Старши абы Сеніор, киж теж нех водже те книги тего товарства а пише те листы тым пшечелам тего товарства. Дыж Старши к горосцѣ (*за болѣзнію*) для товарства вопытач (*посѣтить*) не може, да нехъ подстарши на йего мѣсто ступи.

V. Кожды нех вукны (*учится*) теж другу слованску рыч, яко ческу, польску, сербиску абы русовску.

Туте вобсанкненья с нашими подписми мы вобтверджимы:

dziwą słowiańską szczerością, i obiecał dostarczyć wszelkich środków do oznajomienia się z Łużycami, szczególniéj zaś z pomnikami miasta i jego okolic. — Natychmiast udałem się do gimnazyum, i niespodzianie znalazłem tam serbskie towarzystwo, składające się z dziesięciu rodowitych Serbów, i założone przed kilku tygodniami za pozwoleniem zwierzchności. — Towarzystwo to utworzone przez Serba Ernesta Smolerja, młodego i bardzo pracowitego człowieka. Podczas bytności swojéj w tutejszém gimnazyum, założył w r. 1832 niewielkie serbskie towarzystwo, które upadło w r. 1835, z powodu wyjazdu Smolerja, albo raczéj, dla braku samodzielnéj głowy i jednomyślnéj zgody, oraz pomocy ze strony wyższéj władzy. Podczas wakacyj r. 1838, Smoler poznał się z kilku uczniami tutejszego gimnazyum, co posłużyło do wznowienia towarzystwa, które w Styczniu 1839 r. nowém życiem natchnięte zostało i, przy boskiéj pomocy, na nowo zakwitnie. Ażeby lepiéj dać poznać cel i urządzenie samego towarzystwa, przytoczę niektóre główniejsze jego postanowienia w języku łużycko-serbskim:

Wobsanknenja (*Ustawa*) sa (*dla*) sserske Towarstwo.

To wotpoładanje (*cel*) teho sserskeho Towarstwa je: so by kóżdy Sserb swoju maczernu rycż ljepe spóznał, so ju neby sapomnił, ale ju tak derje (*dobrze*) nawuknył, so junu tym Sserbam moł k wużitku a tym Sławam k czeszci bycż.

Dokelż (*ponieważ*) pak żane Towarstwo bes sakona sso sdżerżecż nemóże, da ssmy też my tajke wobsanknyli.

I. Kóżdy, kiż k sserskemu Towarstwej stupi, dyrbi (*musi*) bycż rodżeny Sserb, aby (*albo*) Niemz, kiż hiżom (*już*) neschto Sserski znaje.

II. Kóżdy Towarsch dyrbi kóżdy mjessaz jenu sserku rycż wudżiełacz, kibali (*wyjąwszy*) so hischczen (*jeszcze*) tak daloko neje. Te Ryczje, kotreż wschitkim Towarscham teho dostojne bycż sdacża, budżeja do naschich knihow romadżi pissane.

III. We sromadżisni nech kóżdy swoje myssljе we sserskej ryczi wupraji.

IV. So by jednota a mjer we sromadżissni była: nech sso wuswoli Starschi aby Senior, kiż też nech wodże te knihi teho Towarstwa a pische te listy tym pschecżelam teho Towarstwa. Dyż Starschi khorodsdje (*dla słabości*) dla Towarstwo wopytacż (*odwiedzić*) nemóże, da nech Podstarschi na jeho mjesto stupi.

V. Kóżdy nech wukny (*uczy się*) też druhu słowansku rycż, jako Czjesku, Polsku, Sserbisku aby Russowsku.

Tute wobsanknenja s naschimi podpissmi my wobtwerdżimy:

Август Мозик с Эренфельду Старши, Фрид. Иммиш Подстарши, Карл Зауеръ, Михаель Домашко, Карл Рентш, Фридрихъ Штильбрихъ, Карл Петав, Бруно Поленцъ, Адольф Шульце, И. Леман.

Библіотека этого общества теперь еще не велика; она собирается, согласно съ уставомъ, изъ приношеній каждаго члена. Мнѣ очень пріятно было узнать, что съ самаго начала попали въ нее грамматики: чешская, польская и русская, что̀ показываетъ усердіе молодыхъ людей. Докторъ Клинъ, знакомившій меня съ достопамятностями города, провелъ меня къ древней башнѣ, еще до-сихъ-поръ называемой *Сербскою Башнею* и носящей на себѣ отпечатокъ древняго зодчества. Она стоитъ одиноко, безъ церкви, и имѣетъ видъ круглый; вершина ея окружена перилами, откуда городъ и всѣ окрестности представляются въ очаровательномъ видѣ. Мой услужливый путеводитель показывалъ мнѣ съ этой башни мѣсто будешинской битвы, въ которой Наполеонъ, съ хитростію воспользовавшись положеніемъ окрестныхъ горъ, напалъ на союзниковъ и одержалъ надъ ними побѣду. На одной горѣ еще видно уединенное дерево, которое сохраняется на-память: подъ нимъ Наполеонъ осматривалъ союзныя войска и повелѣвалъ своими побѣдоносными полками. Я посѣтилъ также, вмѣстѣ съ молодыми Сербами, долину, окруженную утесами и находящуюся недалеко отъ города. По ней протекаетъ Спрова. Въ народѣ еще до-сихъ-поръ носится про нея множество разсказовъ. Безъ сомнѣнія, крутые, нависшіе утесы, въ древности служили вмѣсто храмовъ для язычниковъ, любившихъ посѣщать эти мѣста. Еще и теперь видно мѣсто, на которомъ, по розсказамъ народа, нѣкогда находился истуканъ бога *Флинца*, вылитый изъ чистаго золота. Этотъ Флинцъ почитается воскресителемъ мертвыхъ; но я сомнѣваюсь, чтобы онъ былъ божествомъ словянскимъ, потому, что едва ли имя его получило начало въ словянщинѣ. Напротивъ мнѣ кажется, что какое-нибудь народное словянское божество, въ послѣдствіи времени, замѣнено было Флинцомъ. Гусситы, какъ говоритъ преданіе, опрокинули этотъ истуканъ въ воду, изъ которой до-сихъ-поръ невозможно его вытащить. На томъ мѣстѣ, гдѣ онъ стоялъ, поставленъ въ воспоминаніе каменный столбъ. Взявши отъ доктора Клина письмо къ лѣсничему въ Рохловѣ (деревня подъ Чернобогомъ), я взобрался съ молодыми Сербами на гору, на которой еще видны остатки древняго язычества, и о которой такъ много есть сказокъ между поселянами. Гора Чернобогъ находится на разстояніи двухъ часовъ ѣзды отъ города. Она чрезвычайно высока и раздѣляется на двѣ половины; одна изъ нихъ называется *Пращицею*, отъ слова *працатъ*, что по сербски значитъ *спрашивать*; Мы проходили сербскія деревни, гдѣ мои товарищи пускались въ разговоры съ народомъ, который, слыша родной языкъ, довѣрчиво отвѣчалъ намъ и привѣтливо указывалъ дорогу. Замѣчательно, что если кто хочетъ снискать расположеніе этихъ людей, то долженъ разговаривать съ ними на ихъ

August Mozik s Aehrenfeldu Starschi, Frid. Immisch Podstarschi, Karl Sauer, Michaël Domaschko, Karl Rentsch, Friedrich Stillbrich, Karl Petaw, Bruno Pohlenz, Adolph Schulze, Joh. Lehmann.

Biblioteka towarzystwa jeszcze teraz nie jest liczną, pomnaża się i coraz bardziéj zbogaca ofiarami, przez każdego członka z obowiązku poświęcanémi. Z wielką dowiedziałem się przyjemnością, że z samego początku dostały się do niéj grammatyki: czeska, polska i rossyjska, co dowodzi gorliwości młodych ludzi. Doktor Klin, pokazawszy mi drogie miasta zabytki, udał się ze mną do starożytnéj wieży, dotąd jeszcze nazywającéj się *Wieżą Serbską*, i noszącéj na sobie piętno starożytnéj architektury. Stoi ona samotna i bez żadnéj świątyni, okrągła; szczyt jéj otoczony baryerami, zkąd miasto ze swojemi przyległościami czarujący przedstawia widok. Gotowy zawsze na usługi przewodnik, pokazywał mi z niéj miejsce budeszyńskiéj bitwy, w któréj Napoleon, korzystając z przezornością z położenia okolicznych gór, uderzył na sprzymierzonych, i odniósł nad niémi zwycięstwo. Na jednéj górze jeszcze można widzieć samotne drzewo, zachowujące się jako pamiątka, z pod którego Napoleon przeglądał sprzymierzone wojska, i dawał rozkazy swoim zwycięzkim pułkom. Razem z młodymi Serbami, zwiedziłem także dolinę, otoczoną skałami, w niewielkiéj od miasta znajdującą się odległości. Przez nię płynie Sprowa. U ludu do tych czas jeszcze istnieje o niéj mnóstwo powieści. Bez wątpienia, kręte wiszące skały zastępowały w starożytności miejsce świątyń dla pogan, lubiących zwiedzać te ustronia. Dziś nawet daje się widzieć miejsce, gdzie podług opowiadań ludu, niegdyś istniał posąg z szczerego ulany złota, dla odbywania błagalnych modłów, na cześć *Flinca*, który uważany był za boga wskrzeszającego umarłych; ale ja powątpiewam o tém, żeby on miał być sławiańskim bogiem, bo trudno przypuścić, aby jego nazwisko wzięło początek w Słowiańszczyznie. Przeciwnie, mnie się zdaje, że prędzéj Flinc, w następstwie czasu, zajął miejsce jakiegoś narodowego Słowian boga. Hussyci, jak świadczy podanie, wrzucili ten posąg do wody, z któréj do dziś dnia trudno go wydobyć. Na miejscu jego dla pamiątki postawiono słup kamienny. — Wziąwszy list od doktora Klina pisany do leśniczego w Rochłowie (wieś pod Czarnobogiem), wszedłem z młodymi Serbami na górę, gdzie znaleźliśmy zabytki starożytnego pogaństwa. O téj górze między wieśniakami mnóstwo istnieje bajek; leży ona w odległości dwugodzinnéj jazdy od miasta, nadzwyczajnie wysoka i rozdziela się na dwie części; jedna nazywa się *Praszycą*, od słowa *praszat*, co znaczy po serbsku *pytać się*. — Przechodziliśmy przez wsie serbskie, gdzie moi współtowarzysze wdawali się w rozmowy z ludem, który słysząc swój rodowity język, z zaufaniem odpowiadał na pytania czynione, i z grzecznością drogę nam pokazywał. Rzecz godna uwagi, że jeżeli kto chce pozyskać przychylność, powinien w rozmowie z mieszkańcami ich ojczystéj używać

отечественномъ языкѣ; иначе они будутъ смотрѣть на него съ какой-то недовѣрчивостію, подозрѣвая въ лукавствѣ; что ясно видно изъ исторіи и обхожденія съ этимъ народомъ. Здѣсь надобно искать причину, отъ-чего Нѣмцы обвиняютъ Словянъ въ коварствѣ, жежду-тѣмъ какъ обвиненіе падаетъ на противную сторону. Отъ-чего же нашъ народъ привѣтливо обращается съ тѣмъ, кто говоритъ съ нимъ на его отечественномъ языкѣ? Отъ-того, что онъ видитъ въ немъ своего друга, почитаетъ его искреннимъ, слыша милые ему звуки, да ему тогда и не приходитъ въ голову, чтобы подъ этой рѣчью скрывалось что-нибудь недоброе. Нѣмцы, живущіе въ Будешинѣ, увѣряли меня, что если имъ случается имѣть какое-нибудь дѣло съ Сербами, то они при разговорѣ съ ними должны употреблять ихъ языкъ; но если они не знаютъ его, то избираютъ кого-нибудь, кто бы хорошо зналъ по-сербски и выручилъ ихъ. Они также разсказывали мнѣ, что если торговаться съ ними на сербскомъ языкѣ, то покупка обходится дешевле, чѣмъ на нѣмецкомъ: это слова Нѣмцевъ, заслуживающихъ вѣроятія. Пріѣхавши въ Рохлово, мы вошли въ опрятный домикъ тамошняго лѣсничаго, гдѣ, послѣ искреннихъ привѣтствій на родномъ языкѣ, мы приняты были съ радушнымъ гостепріимствомъ, по словянскому обычаю. Когда мы вошли, то старикъ-хозяинъ занятъ былъ чтеніемъ сербской книги, содержащей въ себѣ проповѣди на весь годъ. Онъ далъ намъ въ проводники своего сына, статнаго, красиваго парня, который, повѣсивъ черезъ плечо ружье, взбирался впереди насъ на вершину Чернобога. Онъ одѣтъ былъ въ народное платье (въ словянскую короткую куртку, называемую Маджарами *Аттилою).* Когда я всматривался въ его мужественную осанку, то мнѣ казалось, что я видѣлъ передъ собою какого-нибудь древняго богатыря, который собрался на битву, или, одержавши побѣду, спѣшилъ принести на завѣтныхъ олтаряхъ жертву богамъ-хранителямъ. Черезъ полчаса мы взошли на самую вершину. Къ величайшему удивленію, я нашелъ тамъ огромные, каменные жертвенники: и давнишнее любопытство мое было удовлетворено. Они расположены точно такимъ образомъ, какъ представлены въ примѣчаніяхъ къ поэмѣ Коллара: *Дочь Славы.* Проводникъ указалъ намъ также на огромныя скалы, на которыхъ, по преданіямъ народа, приносились жертвы: на нихъ еще видны изсѣченныя сердца. Потомъ мы перешли на вторую половину горы, на выше-упомянутую *Прашицу,* гдѣ также представляется глазамъ путника огромная скала, образованная не руками человѣческими, но созданная природою. Самое названіе этой горы (собственно скалы, находящейся на ней) и вмѣстѣ съ этимъ преданіе, еще живущее въ народной памяти, удостовѣряютъ насъ, что Словяне, подобно Грекамъ, вѣрили въ прорицанія. Преданіе говоритъ, что на средину скалы всходилъ жрецъ и провозглашалъ прорицанія на вопросы народа о своей будущности (откуда *Прашица).* Въ боку скалы находится отверстіе, которое, какъ догадывался народъ, служило ухомъ божеству, скрывавшемуся во глубинѣ этой скалы. Сіи жертвенники и скалы, которые приличнѣе было бы наз-

mowy; inaczéj, będą patrzyli na niego z jakąś podejrzliwością, posądzając go o chytrość i podejście, co się jasno okazuje z historyi i obchodzenia z tym narodem. Tutaj daje się czuć potrzeba odkrycia przyczyny, dla czego Niemcy obwiniają Słowian o podejście i obłudę, kiedy tym czasem to obwinienie na stronę przeciwną pada. Dla czegoż naród grzecznie obchodzi się z tym, kto mówi z nim jego rodzinnym językiem? Dla tego, że widzi w nim swojego przyjaciela, uważa go za szczerego otwartego człowieka, słysząc miłe dla siebie dźwięki, a nawet wtenczas jemu i na myśl nieprzyjdzie, ażeby pod tą mową ukrywało się coś podstępnego. W Budeszynie mieszkający Niemcy upewniali mię, że jeżeli im zdarzy się jakikolwiek mieć interes z Serbami, to w rozmowie z nimi muszą używać ich języka, którego gdy nie umieją, wtedy wybierają kogoś, ktoby znał dokładnie język serbski. Opowiadali mi także, że jeżeli kto przy kupnie targować się z nimi po sebsku umie, taniéj kupi, niż gdy tylko zna niemiecki język; są to słowa na wiarę zasługujących Niemców. Przybywszy do Rochłowa, weszliśmy do porządnego domku tamtejszego leśniczego, gdzie po szczerych przywitaniach w ojczystym języku, przyjęto nas z pełną szczerością, podług słowiańskiego zwyczaju: zastaliśmy gospodarza — starca, zajętego czytaniem serbskiéj książki, zawierającéj w sobie kazania na rok cały. Dał on nam za przewodnika swojego syna — młodzieńca okazałéj, pięknéj i kształtnéj postawy, który zawiesiwszy broń na ramieniu, poszedł przed nami na szczyt Czarnoboga: był ubrany w paradną suknią (w sławiańską, krótką kurtkę, nazwaną przez Madżiarow *Attylą.)* Kiedy wpatrywałem się w jego mezką postawę, zdawało mi się, żem widział przed sobą jakiegoś starożytnych czasów bohatéra, który gotował się do bitwy, lub otrzymawszy zwycięztwo, spieszył poświęcić ofiarę opiekuńczym bogom na poświęconym ołtarzu. Po upływie pół godziny, weszliśmy na sam szczyt góry. Z wielkiém zadziwieniem znalazłem tam ogromnéj wielkości kamienne ołtarze; i dawna moja ciekawość została zaspokojoną. Zupełnie tak są ustawione, jak-to widzimy na rycinie w przypisach do poematu Kollara, p. t. *Córka Sławy.* Przewodnik pokazywał nam także ogromne skały, na których według podania, poświęcały się ofiary: jeszcze dają się widzieć na nich wyryte serca. Poczém, udaliśmy się na drugą połowę góry — wyżéj wspomnianą *Praszycę,* gdzie także nadzwyczajnéj massy skała, utworzona nie ręką ludzką, ale siłą natury, uderza wzrok podróżującego. Samo nazwisko téj góry (właściwie skały na niéj się znajdującéj), razem z żyjącém jeszcze w pamięci narodu podaniem, dostatecznie nas przekonywają, że Słowianie również jak Grecy wierzyli w przepowiednie. Podanie niesie, że na środek skały wchodził kapłan, i ogłaszał przepowiednie na czynione mu od ludu pytania, o jego przyszłości (dla tego Praszyca). W boku skały znajduje się otwór, który podług domysłu ludu, był uchem dla ukrywającego się wewnątrz bóstwa. Te ołtarze i skały, które daleko właściwiéj byłoby nazwać obeliskami i piramidami starożytności słowiańskiéj, znajdujące

вать обелисками и пирамидами словянской старобытности, находятся на послѣдней отрасли горъ западнаго Словянства и, подобно своимъ родичамъ, истребляются временемъ и святотатской рукою человѣка. Многіе жертвенники уже совершенно обрушились и только нѣкоторые изъ нихъ уцѣлѣли въ-половину. Мы очень сожалѣли, что туманъ, носившійся надъ Чернобогомъ, препятствовалъ намъ насладиться очаровательнымъ зрѣлищемъ: чешскія и силезскія горы также покрыты были туманомъ и только на небосклонѣ, со стороны Лужицъ, нѣсколько было яснѣе, куда съ нетерпѣніемъ мы и обращали наши взоры. Насмотрѣвшись на эти священные памятники и спустившись съ горы, мы опятъ пришли въ деревню, гдѣ гостепріимно приняли насъ Сербы. Оттуда мы торопились въ Будешинъ. Въ числѣ горъ, между которыми находится Чернобогъ, есть также гора, называемая *Коронною Горою*, о которой въ обѣихъ Лужицахъ разсказывается слѣдующее народное преданіе: Въ древнія времена на этой горѣ сошлось семь сербскихъ царей (безъ сомнѣнія вождей?) Сѣвши на семи камняхъ, глубоко вросшихъ въ землю, они стали совѣщаться о томъ, какъ избавить свое отечество отъ нѣмецкаго ярма и возвратить ему свободу. Въ совѣтѣ положено было, чтобы вооружиться противъ всеобщаго врага, что и было исполнено. Всѣ семеро были убиты и вмѣстѣ съ прочими, павшими на войнѣ, похоронены въ коронахъ, подъ тѣми самыми камнями, на которыхъ нѣкогда они сидѣли и совѣщались о томъ, какъ избавить отъ порабощенія свою отчизну. Эта гора еще до сихъ-поръ въ большомъ уваженіи у народа. — Во время моего пребыванія въ Будешинѣ, въ одно воскресенье, я былъ въ евангелической и католической церквахъ, въ которыхъ богослуженіе совершается на сербскомъ языкѣ. Дни были пасмурные и дождливые, и потому обѣ церкви наполнены были народомъ, который усердно молился. Мнѣ пріятно было видѣть его набожность. Здѣсь я имѣлъ случай осмотрѣть всю толпу; мужчины рослы и дородны; женщины также имѣютъ прекрасный ростъ, быстрые и проницательные глаза, какъ вообще у Словянъ; лицо одушевленное и кругловатое. Женскій полъ большею частію еще носитъ народную одежду, которая очень мало отличается отъ одежды нашихъ красавицъ-Словянокъ. Бѣлый цвѣтъ означаетъ у нихъ печаль, такъ какъ у Поляковъ въ Великой-Польшѣ и, кажется, въ прочихъ мѣстахъ. Народъ, собравшійся въ церкви, состоялъ изъ жителей окрестныхъ деревень и будешинскаго предмѣстія, ибо, къ сожалѣнію, внутренняя часть города занята только иноземцами. Такъ ужъ суждено намъ, Словянамъ, чтобы чуждые пришельцы вытѣсняли насъ изъ нашихъ главныхъ городовъ, не только въ тѣхъ странахъ, куда уже совершенно проникла чужеземщина, но и въ странахъ чистословянскихъ. За примѣрами далеко ходить не нужно. Укажу только на Тырнаву и Быстрицу въ Словенскѣ, на Бырно въ Моравѣ и на Краковъ въ Польшѣ. Сознаемся, что мы сами виноваты въ этомъ, а сознаніе въ грѣхѣ — есть первый шагъ къ исправленію. Главная причина этому та, что мы мало, или во-все не заботились о промышленности и торговлѣ, или, лучше сказать, уклонялись отъ

się na ostatniéj pochyłości gór zachodniéj słowiańszczyzny, niszczy nieubłagana siła czasu i świętokradzka ręka człowieka. Wiele ołtarzy już zupełnie zrujnowano, niektóre tylko z nich w połowie ocalały. Bardzo żałowaliśmy, że mgła unosząca się nad Czarnobogiem, przeszkodziła nam cieszyć się czarującym widokiem. Czeskie, także i Szląskie góry pokryła mgła, i tylko ze strony Łużyc na widnokręgu było trochę jaśniéj: tam z niecierpliwością zwracaliśmy nasze oczy. — Napatrzywszy się na te święte starożytności zabytki, i spuściwszy się z góry, powtórnie przybyliśmy do wsi, gdzie Serbowie gościnnie nas przyjęli. Ztąd pośpieszyliśmy do Budeszyna. Między górami, do liczby których należy Czarnobóg, znajduje się tak nazwana *Koronna Góra;* o niéj w obu Łużycach następne narodowe opowiadają podanie: W starożytności zeszło się na téj górze siedmiu królow serbskich (bez wątpienia wodzów?), którzy siadłszy na siedmiu głęboko w ziemię wrosłych kamieniach, zaczęli się naradzać nad tém, jakim sposobem wybawić swoję ojczyznę z jarzma Niemców i wrócić jéj wolność. Uchwalili nareszcie, ażeby zbrojną ręką wystąpić przeciw ogólnemu nieprzyjacielowi, co i uczynili. — Wszyscy siedmiu polegli, i razem z innymi którzy na wojnie także śmierć znaleźli, pochowani zostali pod tymi kamieniami, na których kiedyś siedzieli, naradzając się o sposobie wybawienia z niewoli swojego kraju. Dotychczas ta góra wielkie u narodu ma poważanie. W czasie mego pobytu w Budeszynie znajdowałem się w niedzielę na nabożeństwie, w języku serbskim odbywającém się w katolickim i protestanckim kościele; dni były pochmurne i dżdżyste; oba kościoły były napełnione szczerze modlącym się ludem. Przyjemnie mi było widzieć pobożność Słowian; miałem tutaj sposobność przypatrzyć się całemu zgromadzeniu. Mężczyzni rośli i przystojni; kobiety także wzrost mają piękny, przenikliwe i bystre ich oczy; twarz swieża i okrągła. Płeć piękna po największéj części dotąd jeszcze narodowy nosi ubiór, bardzo mało różniący się od ubioru innych naszych pięknych Słowianek. Kolor biały jest u nich, podobnie jak w wielkiéj Polsce i innych miejscach, znakiem smutku. Zgromadzony w kościele lud, składał się z mieszkańców przyległych wiosek i budeszyńskiego przedmieścia, gdyż na nieszczęście środek miasta zajmują sami cudzoziemcy. Tak więc przeznaczono Słowianom, ażeby obcy przybysze wypędzali nas z głównych naszych miast, nie tylko w tych krajach, gdzie cudzoziemczyzna głęboko puściła korzenie, ale i tam, gdzie słowiańszczyzna kwitnie w całéj swojéj sile. Przykładów daleko szukać niepotrzeba, wskażę tylko Tyrnawę i Bystrzycę, Byrno w Morawii, i Kraków w Polsce. Przyznajmy się, żeśmy temu sami winni, — przyznanie zaś do grzechu jest pierwszym do poprawy krokiem. Główna tego przyczyna jest ta, żeśmy mało lub wcale nie starali się o zaprowadzenie przemysłu i handlu, czyli raczéj uchylaliśmy się od wszelkich przedsięwzięć, pozostawując je cudzoziemcom, którzy byli zapewne zadowolnieni z takich korzyści. Główném zatrudnieniem miast powinien być przemysł w całém tego wyrazu znaczeniu, miasteczek zaś i wsi, rolnictwo; do

всѣхъ предпріятій, предоставляя ихъ иноземцамъ, которые рады были такимъ выгодамъ. Главнымъ занатіемъ городовъ должна быть промышленность, въ полномъ значеніи этого слова, а занятіемъ мѣстечекъ и деревень— земледѣліе, ибо въ города стекается народъ, отъ-чего является множество разныхъ потребностей, возникаютъ сношенія съ чужими землями и т. д. Все это возбуждаютъ и развиваютъ промышленность и торговля. Мы не хотѣли заниматься ими, и потому должны были уступить наши родные города другимъ, которые воспользовались этимъ и присвоили себѣ источники народнаго богатства. Вотъ, гдѣ начало всѣхъ нашихъ бѣдствій, обрушившихся на насъ по собственной винѣ. Народъ бѣднѣлъ, между-тѣмъ какъ въ городахъ множилось богатсво. Когда же, съ теченіемъ времени, земледѣліе и незначительныя ремесла, которыми онъ занимался, не могли удовлетворить его семейныхъ нуждъ, то онъ постепенно приходилъ въ упадокъ, наконецъ большая часть его принуждена была заняться поденщиною, этимъ бѣднымъ средствомъ пропитанія. Собственно по этой причинѣ въ словянскихъ городахъ находятся тысячи наемниковъ изъ нашего народа, которые за малую плату обязываются служить иноплеменникамъ, поселившимся между ими; но они могли бы содержать себя, еслибы были предусмотрительны и съ самаго начала обзавелись хозяйствомъ. Упадокъ соотечественниковъ и обогащеніе иноплеменниковъ имѣли пагубное вліяніе на нашу духовную жизнь. — Когда въ главныхъ городахъ учреждались разныя заведенія для народнаго образованія, то жители мѣстечекъ и деревень должны были, или довольствоваться плохими заведеніями, или, не имѣя средствъ, чѣмъ содержать ихъ, оставаться въ совершенномъ невѣжествѣ Если же случались желающіе пріобрѣсть высшія познанія, то принуждены были переселиться въ городъ, гдѣ, подъ владычествомъ иноплеменниковъ, въ-половину, или совершенно очужеземливались, или не дѣлали никакихъ успѣховъ. Чужеземцы превышали въ нравственномъ отношеніи туземцевъ, и это было причиною, что первые изъ нихъ пользовались публичными должностями и почестями, а послѣдніе были презираемы. Главные города стали походить на рыцарскіе замки среднихъ вѣковъ, изъ которыхъ дѣлались вылазки на окрестныя страны, — съ тою только разницею, что цѣлію первыхъ была польза вещественная, цѣлію послѣднихъ — духовная. Если же являлись благородные мужи, старавшіеся образовать отечественный языкъ и распространять просвѣщеніе между народомъ, то должны были отказатьзя отъ своего подвига, будучи лишены необходимыхъ пособій и встрѣчая презрѣніе за предпринятое ими дѣло. Вотъ цѣпь, которая все это соединяетъ и связываетъ, и потому, будемъ ли мы послѣдніе или первые, всѣми силами должны стараться достигнуть своей цѣли. По этой причинѣ, достойно всякаго уваженія и благодарности предпріятіе великодушнаго и дѣятельнаго докт. Амерлинга въ Прагѣ, который по воскресеньямъ преподаетъ въ университетѣ, на чешскомъ языкѣ, химію и технологію, — науки, вообще имѣющія связь съ промышленностію. Докторъ Амерлингъ оказываетъ чешскому народу величайшую услугу, обращая его

miast bowiem gromadzi się ludność, ztąd okazuje się wielka liczba potrzeb, wynikają stosunki z zagranicznemi państwami: popęd i rozwinięcie temu wszystkiemu, nadaje przemysł i handel. My niechcieliśmy zająć się niémi, i to nas właśnie zmusiło do ustąpienia obcym naszych rodzinnych miast, obcy zaś korzystając z tego, przyswoili sobie wszystkie narodowego bogactwa zródła. Oto jest początek wszystkich klęsk, przywalających nas z własnéj winy. Kiedy naród ubożał, w miastach pomnażały się bogactwa; z postępem zaś czasu, kiedy rolnictwo i małoznaczące rzemiosła, jakiemi się nasz lud z konieczności zajmował, niemogły zaspokoić jego familijnych potrzeb, co raz bardziéj upadać musiały klassy najniższe społeczeństwa; tak, że większa ich część przymuszona była udać się do zarobkowania — tego biédnego i niepewnego wyżywienia się sposobu. I dla téj właśnie przyczyny, w miastach słowiańskich tysiące znajduje się najemników z naszego narodu, którzy za lichą opłatą zobowiązują się służyć cudzoziemcom między niémi zamieszkałym: ale gdyby ci żywiciele obcych byli przezorni i przewidujący, mogliby się sami utrzymać, z samego początku zaprowadzając gospodarstwo przemysłowe. Zubożenie naszych rodaków, a wzbogacenie się cudzoziemców, zgubny na życie nasze duchowe wpływ wywarło. Kiedy w główniejszych miastach otwierały się różnego rodzaju zakłady dla narodowéj oświaty, mieszkańcy miasteczek i wsi musieli, albo przestawać na lichych instytutach, albo też niemając dosyć potrzebnych do ich utrzymania środków, zostawać w zupełnéj ciemnocie. — Którzy zaś z nich, wyższéj chcieli nabyć nauki, powinni byli przechodzić do miast, gdzie znajdując się pod władzą cudzoziemców, w połowie lub zupełnie całkiem zcudzoziemczeli, albo też żadnych nieczynili postępów. Cudzoziemcy we względzie moralnym przewyższali krajowców, i to właśnie było przyczyną, iż pierwsi byli przypuszczani do publicznych urzędów i zaszczytów, drudzy zaś pogardzani. Główne miasta słowiańskie zaczęły okazywać podobieństwo z zamkami rycerzów średnich wieków, z których odbywały się wycieczki na przyległe okolice; z tą tylko różnicą, że celem pierwszych była materyalna, drugich duchowna korzyść. — Jeżeli przypadkowo pojawili się szlachetni mężowie, starający się ukształcić swoję rodowitą mowę, i rozszerzyć między narodem oświatę, to przymuszeni byli wkrótce wyrzec się swoich usiłowań, pozbawieni wszelkich do tego niezbędnych środków, i znajdując pogardę za swoje czyny chwalebne. Oto jest łańcuch spajający wszystkie nasze przygody: dla tego, czy pierwsze lub ostatnie zajmować będziemy miejsce, wszystkiemi siłami starać się nam potrzeba o spełnienie założonego nam celu. Z téj przyczyny zasługuje na szacunek i wdzięczność przedsięwzięcie wspaniałomyślnego i czynnego doktora Amerlinga w Pradze, który w dni niedzielne wykłada w uniwersytecie po czesku chemią i technologią — nauki, mające w ogólności z przemysłem związek. Doktor Amerling wyświadcza wielką czeskiemu narodowi usługę przez zwrócenie jego uwagi na polepszenie przemysłowości, która w obecnym czasie sta-

ниманіе на улучшеніе промышленности, которая въ нынѣшнее время служитъ главнымъ условіемъ хорошаго быта товаровъ и народнаго могущества. Впрочемъ, да не подумаетъ кто-нибудь, чтобы всѣ наши бѣдствія я приписывалъ исключительно вышеупомянутой причинѣ; напротивъ они зависятъ отъ тѣхъ обстоятельствъ, которыя тѣснятъ нашу народность. — Предъ отъѣздомъ моимъ изъ Будешина, я запасся нѣкоторыми книгами, относящимися къ лужицкому Словянству. Докторъ Клинъ подарилъ мнѣ нѣсколько сербскихъ печатныхъ проповѣдей, торжественныхъ стиховъ и свою нѣмецкую рѣчь, которая заслуживаетъ особеннаго вниманія, и которую онъ читалъ 28 Іюня, 1836 года, въ будешинскомъ обществѣ естествоиспытателей. Едва ли кто говорилъ такую чистую правду въ глаза противникамъ, какъ г. Клинъ въ своей рѣчи, имѣющей предметомъ лужицкихъ Сербовъ.—Сказавши вообще о Словянахъ по шафарживову сочиненію: Geschichte der slavischen Sprache und Literatur, и дословно выписавши свидѣтельство Гердера, гдѣ онъ упрекаетъ Нѣмцевъ въ несправедливыхъ нападкахъ на Словянъ, авторъ обращается къ лужицкимъ Сербамъ. Онъ пространно говоритъ объ нихъ, исчисляя ихъ добрыя качества: набожность, трудолюбіе, любовь къ родному языку, привѣтливость, и наконецъ называетъ лужицкихъ Сербовъ блистательною жемчужиною въ саксонской коронѣ. По словамъ г. Клина, число Сербовъ въ верхней Лужицѣ, принадлежащей Саксоніи, простирается до 50,000; если же причислить къ нимъ 30,000 Сербовъ въ нижней Лужицѣ, принадлежащей Пруссіи, то всѣхъ будетъ 80,000. Въ доказательство ихъ храбрости, авторъ приводитъ французскую пословицу о Сербахъ, явившуюся во время послѣднихъ войнъ. Въ ней названы они *les bouchers Saxons* за свою храбрость, которая отличала ихъ во всѣхъ походахъ. Къ числу книгъ, купленныхъ мною принадлежатъ также: Зейлерова сербская грамматика, подъ заглавіемъ: *Kurzgefasste Grammatik der Sorben-vendischen Sprache nach dem Budissiner Dialekte v. Andreas Seiler Budissin, bey Weller*, 1830; и Лужицкія сказки подъ заглавіемъ: »*Volks-Sagen und volksthümliche Denkmale der Lausitz v. Heinrich Gottlob Gräve, Bautzen.* 1839. *Verlag v. Reichel.* Послѣднихъ вышла въ свѣтъ только первая книжка. Въ другое время и въ своемъ мѣстѣ, я намѣренъ представить подробный отчетъ объ этихъ двухъ книгахъ. Я также упросилъ книгопродавцевъ отослать нѣсколько экземпляровъ Зайлеровой грамматики въ Чехи, Моравію и Словенскъ, чтобы доставить нашимъ соотечественникамъ средство короче ознакомиться съ языкомъ своихъ соплеменниковъ.

Пробывши почти цѣлыя сутки въ Будешинѣ, я собрался въ Зголерецъ, куда и пріѣхалъ въ тотъ же самый день, когда оставилъ Будешинъ. Зголерецъ (Görlitz), городъ при рѣкѣ Спровѣ, имѣетъ 12,000 ж. и также, какъ Будешинъ, отличается прекраснымъ мѣстоположеніемъ. Изъ окрестностей ясно можно различить чешскія и силезскія горы: видъ прелестный! — Самый городъ принадлежитъ къ прусской верхней Лужицѣ. Я изумился, не услыхавши въ немъ ни слова сербскаго. Ни здѣсь, ни въ окрестностяхъ, уже не раздаются словянскіе звуки,

nowi główny warunek dobrego towarów odbytu, i krajowéj potęgi. — Zresztą, niech kto nie myśli, abym naszę niedolę wyłącznie powyższéj przyczynie przypisywał, owszem, ona zależy od tych okoliczności, które naszę rodowość gnębią. — Przed moim wyjazdem z Budeszyna, zaopatrzyłem się w niektóre książki słowiańszczyzny łużyckiéj tyczące się. Doktor Klin obdarzył mię kilku serbskiemi drukowanemi kazaniami, uroczystémi wierszami, i swoją niemiecką mową, zasługującą na szczególną uwagę; miał ją 28 Czerwca 1836 roku w budeszyńskiem towarzystwie badaczy przyrodzenia. Prawie nikt nie mówił tak śmiało czystéj prawdy w oczy przeciwnikom, jak p. Klin w swojéj mowie, wziąwszy za przedmiot Serbów łużyckich. Powiedziawszy w ogóle o Słowianach podług dzieła Szafarzyka: *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur*, i dosłownie wypisawszy świadectwo Herdera, który zarzuca Niemcom niesłuszne Słowian prześladowanie, — autor zwraca się do Serbów łużyckich. Obszernie o nich mówi, wyliczając ich dobre przymioty: pobożność, pracowitość, miłość ojczystéj mowy, uprzejmość, waleczność, i nareszcie nazywa łużyckich Słowian błyszczącą perłą w saskiéj koronie. Podług słów p. Klina, liczba Serbow w górnéj Łużycy, należącéj do Saksonii, wynosi 50,000; jeżeli zaś dodamy do nich 30,000 Serbów w dolnéj Łużycy składającéj część Pruss, to wszystkich będzie 80,000. Na dowód ich męztwa, autor przywodzi francuzkie przysłowie o Serbach, utworzone w czasie ostatnich wojen, które ich nazywa *les bouchers Saxons*, za odwagę jaką odznaczyli się we wszystkich kampanijach.— Do książek przeze mnie kupionych, należą także: Grammatyka Serbska Zejlera, pod tytułem: *Kurzgefasste Grammatik der Sorben-wendischen Sprache nach dem Budissiner Dialekte v. Andreas Seiler. Budissen, bey Weller* 1830, i powieści łużyckie pod napisem: *Volks-Sagen und volksthümliche Denkmale der Lausitz v. Heinrich Gottlob Gräwe. Bautzen*, 1839 r. *Verlag v. Reichel.* Ostatnich wyszła na świat jedna tylko książecka. — W innym czasie i na swojém miejscu, zamierzam zrobić szczegółowy opis tych dwóch książek. Prosiłem także księgarzy, o odesłanie kilku exemplarzy grammatyki Zejlera do Czech, Morawii i Słowenska, ażeby naszym współrodakom podać sposobność bliższego obeznania się z językiem pobratymczym.

Zabawiwszy prawie całą dobę w Budeszynie, zabrałem się potém do Zholerca, dokąd przybyłem tego samego dnia. Zholerec miasto nad rzeką Sprową, ma 12,000 mieszkańców, i podobnie jak Budeszyn, odznacza się piękném położeniem. Z okolic łatwo można odróżnić czeskie góry od Szląskich: widok pyszny! samo miasto należy do górnéj pruskiéj Łużycy; osłupiałem, nieusłyszawszy w niém i jednego nawet serbskiego wyrazu. Już ani tutaj, ani w okolicach, nierozlegają się słowiańskie dźwięki, co trzeba przypisać bliskiemu sąsiedztwu Szląska, zkąd po-

что надобно приписать близкому сосѣдству Силезіи, откуда, какъ и изъ самаго города, чѣмъ далѣе, тѣмъ болѣе распространяется чужеземщина. Я посѣтилъ г. Гаупта, главнаго священника здѣшней евангелической церкви, секретаря верхне-лужицкаго ученаго общества и принялъ меня съ величайшимъ радушіемъ, когда я подалъ ему рекомендательное письмо отъ докт. Клина. Онъ повелъ меня въ огромное зданіе, принадлежащее упомянутому обществу, гдѣ мы пробыли довольно долгое время, осмотрѣвши залу, въ которой бываютъ засѣданія общества, богатую библіотеку и собраніе разныхъ произведеній природы. Особенное вниманіе мое обратили на себя большой Нетопырь (Вампиръ) и черепы всѣхъ азіатскихъ народовъ. Изъ древностей замѣчательны: старинный перстень съ изображеніемъ льва, неизвѣстно кому принадлежащій; изваяніе божка съ рогами, какъ догадываются, Флинца; множество малыхъ и большихъ урнъ; проволочныя витыя пружины, служившія женщинамъ для сохраненія груди, что ясно свидѣтельствуетъ о мужественной твердости нашего прекраснаго пола, который отличался ею, какъ въ древнія, такъ и въ новѣйшія времена, чему мы имѣемъ доказательства. Случайно я нашелъ также въ библіотекѣ мою соотечественницу *Гронку*, недавно изданную г. Кузманымъ. Я былъ радъ ей, видя въ ней представительницу нашей словянской народности въ здѣшнемъ округѣ; но радость моя исчезла, когда я вспомнилъ непріятное извѣстіе, еще въ Прагѣ дошедшее до меня, что *Гронка* вскорѣ окончитъ свое существованіе. Не стану исчислять причинъ и непріятныхъ обстоятельствъ, прекратившихъ жизнь нашей *Гронки*, которая съ такимъ восторгомъ принята была въ Словенскѣ. Замѣчу только, что прежде-временное прекращеніе ея изданія заставляетъ вывести худое заключеніе, какъ объ насъ, такъ и о нашей народной жизни. Если бы кто сталъ обвинять г. Кузманаго, издателя *Гронки*, въ нерадѣніи, то показалъ бы этимъ, что не знаетъ его неутомимой дѣятельности. Нашъ ревностный соотечественникъ во все не имѣлъ намѣренія такъ скоро отказаться отъ своего предпріятія; напротивъ онъ мужественно боролся со всѣми препятствіями и продолжалъ издаватъ *Гронку*. Вечеръ провелъ я у г. Гаупта. Его семейство непремѣнно хотѣло слышать какую-нибудь словянскую пѣсню, и не принимало отъ меня никакихъ отговорокъ. И такъ, я запѣлъ думу о нашей святой Нитрѣ и потомъ перевелъ ее по-нѣмецки. Ея содержаніе чрезвычайно всѣмъ понравилось.

dobnie jak z miasta samego, czém daléj, tém więcéj rozpościera się cudzoziemczyzna. Odwiedziłem Haupta, głównego pastora tutejszego kościoła ewangielickiego, sekretarza uczonego towarzystwa w wyższéj Łużycy, który przyjął mnie z wielką otwartością, kiedym mu podał rekomendacyjny list od Doktora Klina. Zaprowadził mię do ogromnego gmachu, do wyżéj wspomnionego towarzystwa należącego, gdzieśmy zostali przez długi czas, obejrzawszy salę, w któréj odbywają się narady towarzystwa, liczną bibliotekę i zbiór ważnych płodów natury. Szczególniéj uwagę moję zajęty: wielki nietoperz (Wampir) i czaszki wszystkich azyackich narodów. Ze starożytności znaczniejsze są: staroświecki pierścień z wyobrażeniem lwa, niewiadomo do kogo należący; posążek bożka z rogami, jak się domyślają, Flinca; wiele małych i wielkich urn; drόciane kręcone sprężyny, służące kobietom do ochrony piersi; co jasno dowodzi bohaterstwa naszéj płci pięknéj, która się nią odznaczała, tak w starożytnych jak i nowszych czasach; czego mamy dowody. Przypadkowo znalazłem także w bibliotece moją współrodaczkę *Hronkę*, pismo literackie, niedawno wydane przez p. Kuzmana; ucieszyłem się mocno na jéj widok, znajdując w niéj obraz naszéj słowiańskiéj narodowości w tutejszym okręgu; lecz radość moja znikła, kiedym sobie przypomniał nieprzyjemną wiadomość, jaka mię w Pradze doszła, że Hronka prędko swój byt zakończy. Nie będę wyliczał przyczyn i nieprzyjemnych okoliczności, które skróciły życie litarackie naszéj Hronki, z takiem zachwyceniem przyjętéj w słowiańswie. Uczynię tylko uwagę, że przedwczesne wstrzymanie jéj wydania każe, tak o nas jak i o naszém narodowém życiu niepochlebne wyprowadzić zdanie. — Jeżeli by ktoś pozwolił sobie obwiniać o opieszałość p. Kuzmana (wydawcę Hronki), pokazałby przez to, iż nie zna niezmordowanéj jego działalności. Gorliwy nasz pobratymiec wcale nie miał zamiaru tak prędko uchylić się od swego przedsięwzięcia; owszem mężnie potykał się ze wszystkiemi zawadami i długo wydawał Hronkę. Wieczór przepędziłem u p. Haupta. Jego domownicy koniecznie chcieli słyszyć jakąkolwiek sławiańską piosnkę i nieprzyjmowali żadnych wymówek z mojéj strony czynionych, iż nieumiem śpiewać. Nie mogąc się zatém oprzeć ich naleganiu, zaśpiewałem dumkę o naszéj świętéj Nitrze, tłumacząc ją po niemiecku. — Jéj treść nadzwyczajnie się wszystkim podobała:

Нитра, милая Нитра, о ты высокая Нитра! Гдѣ же тѣ времена, когда ты процвѣтала? Нитра, милая Нитра, о ты словянская мать! Какъ только взгляну на тебя, то не могу не заплакать! Нѣкогда была ты главою всѣхъ странъ, въ которыхъ протекаетъ Дунай, Висла и Морава. Ты была мѣстопребываніемъ короля Святополка, когда владычествовала здѣсь его мощная рука; ты была святымъ городомъ Меѳодія, когда онъ отцамъ нашимъ проповѣдывалъ здѣсь божественное слово. Вся слава твоя лежитъ, сокрытая въ пропасти: такъ время перемѣнчиво, такъ проходитъ этотъ свѣтъ!...

Nitra, milà Nitra, ty wysoka Nitra:
Kdeže sů te časy w ktorych si ty kwitla?
Nitra, mila Nitra, ty slowenskà mati!
Čo pozrem na teba musijm zaplakati.....
Ty si bola někdy wšeckich krajin hlawa,
W ktorych teče Dunaj, Wisla i Morawa;
Ty si bola bydlo kràle Swatopluka,
Ked' tu panowala jeho mocnà ruka.
Ty si bola swaté mesto Mathodowo,
Ked' tu našjm otcom kazau božie slowo.
Wčilek twoja slàwa w tuoni skryta ležj,
Tak sa časy menia, tak tento swět bežj!....

Nitra, miła Nitra, o ty wysoka Nitra! Gdzie te czasy kiedyś ty kwitła? Nitra, miła Nitra, o ty słowiańska matko! Jak tylko spojrzę na ciebie, niemogę niezapłakać.... Kiedyś była głową wszystkich krajów, przez które przepływa Dunaj, Wisła i Morawa; tyś była miejscem pobytu króla Swiętopełka, kiedy panowała tutaj silna jego ręka; tyś była świętem miastem Metediusza, kiedy on naszym ojcom opowiadał tu Słowo Boże. Cała twoja chwała leży zakryta w przepaści; tak to czas zmienny, tak ten świat przechodzi......

Какъ прекрасна эта пѣсня! Она также сильно тревожитъ душу, какъ воспоминаніе о глубокой старинѣ, когда благоденствовали наши праотцы Г. Гауптъ, разговаривая со мною, жаловался на лужицкихъ Сербовъ, что они, не смотря на вторичное приглашеніе ученаго общества, мало заботятся о собраніи народныхъ пѣсень. Между-прочимъ онъ показалъ мнѣ значительный ихъ запасъ, который, къ счастію, собранъ трудолюбивою рукою и сохраненъ отъ забвенія. Эти пѣсни вскорѣ будутъ изданы на иждивеніи ученаго общества подъ надзоромъ г. Гаупта, вмѣстѣ съ музыкою и переводомъ на нѣмецкій языкъ (*). Надѣемся, что словянство поддержитъ своимъ участіемъ важное для насъ предпріятіе и будетъ признательно ученому обществу, которое съ такимъ усердіемъ заботится о нашихъ пѣсняхъ. Я узналъ также въ Лужицахъ, что нашъ Эрнестъ Смолерь намѣренъ издать верхне лужицкія пѣсни, а Маркушъ нижне-лужицкія. Желаемъ имъ всевозможнаго успѣха. Г. Гауптъ жаловался на разнообразность правописанія у лужицкихъ Сербовъ и разсказывалъ, что однажды священники въ нижней Лужицѣ собрались-было установить правила правописанія, но разошлись, не опредѣливши ничего положительнаго. Къ сожалѣнію, горсть людей не хочетъ, или не въ-силахъ, ввести у себя одинакое правописаніе. Кто же не замѣтитъ здѣсь несогласія и взаимнаго разъединенія между Словянами, переходящихъ изъ поколѣнія въ поколѣніе?... Уже такъ мало осталось ихъ въ-виду погибели, но они не хотятъ подать другъ другу руки, чтобы заключить тѣсный союзъ для одолѣнія угрожающей имъ опасности!... Много бы нужно было говорить объ этомъ, но отложимъ до удобнаго времени. На другой день я осматривалъ достопамятности города, въ числѣ которыхъ особенно замѣчательны: каѳедральная церковь св. Петра и Павла, красивѣйшая изъ всѣхъ евангелическихъ церквей, видѣнныхъ мною; съ высокимъ куполомъ, съ множествомъ колоннъ коринѳскаго ордена и съ огромными колоколами;—внѣ города: гробъ Спасителя, сдѣланный по образцу Іерусалимскаго Эммерихомъ. Художникъ два раза посѣщалъ Іерусалимъ, чтобы совершеннѣе выполнить свое произведеніе.

Осмотрѣвши достопамятности города, я отправился далѣе, по направленію къ нижне-прусской Лужицѣ. На пути, въ первый разъ, я остановился въ деревнѣ *Кёнигсгаинъ*, близъ которой на холмѣ видны ряды древнихъ каменныхъ жертвенниковъ: для нихъ-то своротилъ я въ-сторону отъ дороги. Погода была пасмурная, но, когда я пріѣхалъ въ деревню, то небо прояснилось такъ, что чешскія и силезскія горы открылись предо мною подъ отдаленнымъ небосклономъ, куда съ нетерпѣніемъ рвалась душа моя. Какое неизъяснимое чувство рождается въ то время, когда человѣкъ, долго пробывши на чужбинѣ, вдругъ увидитъ по-крайней-мѣрѣ вершины тѣхъ мѣстъ, гдѣ его милая родина! Пославши къ ней пламенныя привѣтствія, я предался воспоминанію о минувшемъ,—и слезы мои о преходящей судьбѣ нашего поколѣнія были жертвою на завѣтныхъ олтаряхъ, на которыхъ, кажется, дав-

(*) Онѣ уже изданы. См. No 1 Денницы. *Редакт.*

Co za pieśń piękna! Ona zarówno silnie porusza duszę, jak wspomnienie odległéj starożytności, kiedy nasi przodkowie błogie dni życia przepędzali. P. Haupt w czasie naszéj rozmowy, użalał się na łużyckich Serbów że, pomimo powtórnego ogłoszenia towarzystwa uczonego, mało się starają o zbiór narodowych pieśni. Między wielu rzeczami, pokazywał mi znaczny zapas tych pieśni, które na szczęście pracowita zebrawszy ręka, zachowała od zagłady. Wkrótce będą one wydane nakładem uczonego towarzystwa, pod dozorem p. Haupta, razem z muzyką i tłumaczeniem niemieckiém (*). Spodziewamy się, że słowiańszczyzna dopomoże swojém uczestnictwem ważnemu dla nas przedsięwzięciu i wywdzięczy się towarzystwu uczonemu, które z taką gorliwością krząta się około zupełnego zbioru naszych pieśni. Dowiedziałem się także w Łużycach, że nasz Ernest Smoler, zamierza wydać pieśni górnych, a Markusz dolnych Łużyc. Życzymy im jak najlepszego powodzenia. — P. Haupt użalał się na niejednostajność ortografii u łużyckich Serbów, i opowiadał, że jednego razu, księża dolnéj Łużycy zgromadzili się dla ustanowienia prawideł ortografii, ale rozeszli się niezrobiwszy nic stanowczego. Żałować trzeba, że garść ludzi nie chce, czyli też nie może zaprowadzić u siebie jednostajnéj ortografii; któż niepostrzeże tutaj niezgody i wzajemnego rozłączenia, jakie między Słowianami, przechodząc od pokolenia do pokolenia, istnieje? Już ich i tak mało pozostało, i ci stoją nad przepaścią zagłady; a niechcą jedni drugim podać ręki w zamiarze zawarcia ścisłego przymierza, aby zwalczyć grożące im niebezpieczeństwo. Wieleby o tém trzeba mówić, lecz zachowajmy to na czas dogodniejszy. Nazajutrz oglądałem drogie miasta zabytki, z których następne na szczególną zasługują uwagę: Katedralny kościół S. Piotra i Pawła, najpiękniejsza ze wszystkich ewangielickich świątyń, jakie mógłem kiedy widzieć; z wysoką kopułą, z mnóstwem kolumn porządku korynckiego i z wielkimi dzwonami; zewnątrz miasta znajduje się grób Zbawcy, zbudowany na wzór Jerozolimskiego przez Emmerycha, który dwa razy udawał się do Jerozolimy, ażeby doskonale swoje dzieło ukończyć.

Obejrzawszy pamiątki miejskie, udałem się daléj w kierunku ku dolnéj pruskiéj Łużycy. W drodze pierwszy raz zatrzymałem się we wsi *Kënigshain*, w bliskości któréj na pagorku widać rzędy starożytnych, kamiennych ołtarzy; dla nich to jedynie wyboczyłem z drogi. Dzień był pochmurny, ale kiedym do wsi przybył, niebo tak się wyjaśniło, że szląskie i czeskie góry na dalekim widnokręgu, dokąd z niecierpliwością ulatywała dusza moja, ukazały się oczom. Jakieś tajemne, niewyjaśnione rodzi się w ten czas czucie, kiedy człowiek przebywszy długo między obcymi, znienacka ujrzy przynajmniéj szczyty tych miejsc, gdzie się kraj jego miły znajduje. — Przesławszy mu gorące powitania, zatopiłem się w marzenia o przeszłości — i łzy, które przeciwny naszych pokoleń los wycisnął, były poświęceniem na przekazanych nam ołtarzach, gdzie zdaje się już dawno tak czysta

(*) Już są wydawane. Patrz N-r 1 Jutrzenki. Redakt.

но уже не приносилась такая чистая жертва..... Въ то время на окрестныхъ нивахъ пробуждалась весна. Ея появленіе я принялъ за благосклонный отвѣтъ, изреченный на мой вопросъ Божествомъ, которое печется и объ насъ. Вечеромъ, миновавши осѣдлости Нѣмцевъ, я достигъ наконецъ сербскихъ поселеній; въ одномъ изъ нихъ, въ Комѣ (Kolmen), я остановился на ночлегъ у г. Лагоды, тамошняго приходскаго священника и равностнаго Серба. Во время слушанія лекцій въ липскомъ университетѣ, онъ былъ членомъ тамошняго сербскаго общества и вмѣстѣ сотрудникомъ *Сербскихъ Новостей*, которыя расходились въ рукописи между любителями Сербщины. По пріѣздѣ въ Липскъ, я досталъ эти Новости. Въ нихъ заключаются прекрасные разсказы и краткія историческія описанія разныхъ предметовъ. Хорошо, еслибы нашлись послѣдователи и приняли по-крайней-мѣрѣ этотъ способъ, за неимѣніемъ другаго,— поддерживать любовь къ отечественному языку, который истребляется въ Лужицахъ. Что же? прекрасное предпріятіе погибло назадъ тому нѣсколько лѣтъ. У г. Лагоды я сошелся съ однимъ слушателемъ Богословія, природнымъ Нѣмцемъ, который учился по-сербски у нашего соотечественника, основательно знающаго этотъ языкъ, и самъ сознавался, что питаетъ любовь къ словянщинѣ; доказательствомъ чему служатъ успѣхи, сдѣланные имъ въ-полгода. Онъ намѣренъ ознакомиться и съ прочими словянскими языками, какъ-только изучитъ сербскій, на которомъ, по словамъ его, гораздо лучше можно выразить все нѣжное, нежели на нѣмецкомъ.— Поздно вечеромъ, когда г. Лагода спросилъ, куда дѣвались его слуги, то ему отвѣчали, что они пошли въ лѣсъ сожигать *Кгадойты*, что у Лужичанъ означаетъ *волшебницу*. Было послѣднее число апрѣля, когда въ обѣихъ Лужицахъ совершается этотъ обрядъ, оставшійся, какъ я думаю, послѣ древнихъ временъ словянскаго язычества. Холмы, лѣса и рощи освѣщены были огнями, которые представляли во мракѣ ночи прекрасное зрѣлище.— Корень слова *Кгадойты* мнѣ неизвѣстенъ; впрочемъ, кажется, что начальное *Кг*, произносимое Лужичанами гортанно, произошло отъ *х* (ch), что очевидно изъ нѣкоторыхъ примѣровъ, какъ-то *Кгорошь* отъ *хоры* (больной).

Г. Лагода подарилъ мнѣ изданную имъ книжку: *Ранше а вечорне модлитвы, яко тейж пши восебныхъ часахъ а складностяхъ (случаяхъ) съ нѣкотрыми домацыми роспомнечами, вотъ Яна Лагоды*.

На другой день утромъ, я поѣхалъ далѣе, миновавши чисто-сербскія поселенія. Замѣчательно, что нигдѣ въ нѣмецкихъ странахъ я не находилъ столько пчельниковъ, сколько въ сербскихъ, гдѣ въ садахъ роились пчелы между множествомъ липъ; это наслѣдство, оставшееся намъ послѣ нашихъ праотцевъ..... Еще до сихъ-поръ въ обѣихъ Лужицахъ, по древнему обыкновенію, находятся кладбища около церквей, внутри поселеній. Правительство должно бы запретить это.— Въ дорогѣ я встрѣтился съ отставнымъ воиномъ, который путешествовалъ подобно мнѣ. Когда онъ узналъ, что я родомъ Словянинъ изъ Венгріи, то сталъ осыпать похвалами Словянъ. Ему нравилась ихъ статная и красивая наружность. — »Лучшая часть прусскаго войска, говорилъ онъ, состоитъ изъ Сербовъ и

nieskładała się ofiara...... W tym czasie na przyległych niwach wiosna dawała znaki życia swojego; jéj zjawienie się wziąłem za przychylną odpowiedź daną na moje pytanie przez Bóstwo, które się i nami opiekuje. Wieczorem minąwszy niemieckie posiadłości, przybyłem nakoniec do osad serbskich; w jednéj z nich w Komie (Kolmen) stanąłem gospodą u p. Łagody, tamtejszego parafialnego księdza i gorliwego Serba. W czasie uczęszczania na prelekcye w lipskim uniwersytecie, był on członkiem tamtejszego serbskiego towarzystwa, i zarazem współpracownikiem *Serbskich Nowości*, w rękopiśmie między miłośnikami Serbszczyzny kursujących, które po moim do Lipska przyjeździe do rąk mi się dostały. — W nich zawierają się piękne opowiadania i krótkie historyczne różnych przedmiotów opisy; dobrze, gdyby się znaleźli zwolennicy, i obrali sobie w braku innego ten sposób, — utrzymywać miłość dla ojczystego języka, który w Łużycach zaczyna ginąć. — Cóż? kiedy przed kilku już laty upadło to piękne przedsięwzięcie. U p. Łagody zeszedłem się z rodowitym Niemcem, na Teologią uczęszczającym, który uczył się po serbsku u współrodaka naszego, gruntownie ten język znającego. Przyznał mi się sam, że karmi miłość dla słowiańszczyzny, czego dowodzi postęp w pół roku przez niego uczyniony. Ma on zamiar obeznać się z innymi słowiańskiemi językami, jak tylko pozna dobrze serbski, w którym, podług słów jego, daleko lepiéj da się wyrazić wszelka delikatność, subtelność myśli, niż w niemieckim. — Późno w wieczór, kiedy p. Łagoda zapytał, gdzie się podzieli jego służący, odpowiedziano mu, że poszli do lasu zapalać *Khadojty*, co u Łużyczan znaczy czarownice. — Było to ostatniego dnia miesiąca Kwietnia, gdy w obu Łużycach odbywał się ten obrządek, — zabytek, jak mi się zdaje, starożytnych czasów pogaństwa Słowian. — Pagórki, lasy i gaje były oświecone ogniami, sprawiającemi w ciemności nocy zachwycający widok. Pierwiastek wyrazu *Khadojty* jest mi nieznany; lecz początkowe głoski *kh* wymawiane przez Łużyczan gardłem, zapewnie poszły od *ch*, co się widocznie potwierdza niektórymi przykładami jako to: *Khorosz* od *chory*.

P. Łagoda darował mi książeczkę przez niego wydaną: *Ranne i wieczorne modlitwy, jako tejž pszi wosebnych czasach a składnostjach s niekotrymi domjacymi rospomnieczami wot Jana Łahody*.

Nazajutrz rano, udałem się daléj, minąwszy czysto-serbskie osady. Godna uwagi, żem nigdzie tyle nieznajdywał pszczelników w niemieckich ile w serbskich stronach, gdzie po sadach między mnóstwem lip roiły się pszczoły: jest to puścizna przez naszych przekazana przodków...... Jeszcze dotąd w obu Łużycach znajdują się cmentarze przy kościołach wewnątrz kolonij. Rząd powinien na to zwrócić uwagę. W drodze spotkałem się z dymissyonowanym wojakiem, który także podróżował; kiedy się dowiedział żem ja Słowian z Węgier, zaczął obsypywać pochwałami moich rodaków. Podobała mu się ich piękna i kształtna postawa. »Najlepsza część pruskiego wojska, mówił, składa się z Serbów i Polaków z księstwa poznańskiego, którym brakuje tylko

познанскихъ Поляковъ, которымъ не достаетъ только образованія; если же они получаютъ его, то дѣлаются отличными воинами. Я подтвердилъ эту истину, убѣдившись въ ней по собственному опыту. Что бы могло произойдти изъ нашего народа, если бы онъ съ такимъ же рвеніемъ занимался отечественнымъ языкомъ, какъ наши сосѣди? — Невольно вспомнилъ я сонетъ Коллара: »все есть у насъ, вѣрьте, мои милые.....« и т. д. — По-полудни я пріѣхалъ въ *Лазы*, называемыя по-нѣмецки *Lohsa*, куда спѣшилъ съ нетерпѣніемъ, желая видѣть г. Зейлера, автора упомянутой мною сербской грамматики и мужа знаменитаго въ Лужицахъ по своей любви къ отечеству. Когда я пришелъ къ нему и объявилъ цѣль моего путешествія, то онъ принялъ меня съ словянскимъ радушіемъ. Я съ удовольствіемъ разсматривалъ составленную имъ сербскую книгу для чтенія, которая будетъ служить дополненіемъ къ его же грамматикѣ. Онъ показывалъ мнѣ также матеріалы для пространнаго сербскаго словаря и многочисленное собраніе лужицкихъ пѣсень. Я убѣдительно просилъ его, чтобы онъ ускорилъ изданіе своего словаря, столь необходимаго для Сербовъ и прочихъ Словянъ. Г. Зейлеръ обѣщалъ это исполнить и намѣренъ сперва снестись съ г. Лубенскимъ, который въ-продолженіи нѣсколькихъ лѣтъ также занимается составленіемъ подобнаго словаря. Я просилъ нашего словянолюбца, чтобы онъ позаботился ввести единство въ сербскомъ правописаніи и сблизилъ бы его съ прочими словянскими, чему онъ уже далъ начало въ своихъ сочиненіяхъ, въ которыхъ взялъ за образецъ чешское правописаніе. Между-прочимъ г. Зейлеръ разсказывалъ мнѣ, что, во время слушанія лекцій въ липскомъ университетѣ, онъ хотѣлъ преподавать тамъ всѣ словянскія нарѣчія, но долженъ былъ оставить свое намѣреніе, потому-что не нашлось средствъ къ его исполненію. Я посѣтилъ еще моего земляка Смолера, о которомъ говорилъ выше, и былъ принятъ имъ съ такимъ же словянскимъ радушіемъ. Отецъ его, учитель тамошней школы, разсказывалъ мнѣ, что его принуждали преподавать всѣ предметы на нѣмецкомъ языкѣ, чему онъ долго противился и наконецъ получилъ позволеніе преподавать на отечественномъ языкѣ по-крайней-мѣрѣ Законъ Божій.

Простившись съ вѣрными и неизмѣнными потомками древнихъ Сербовъ, я направилъ путь свой къ католической Лужицѣ (такъ она тамъ называется), къ *Каменцѣ*, къ мѣстечку, подвластному Саксоніи. По-пути я заѣхалъ въ монастырь, съ намѣреніемъ посѣтить священника Альберта, Чеха, о которомъ мнѣ говорили, какъ о пламенномъ ревнителѣ нашей народности, основательно знающемъ главныя словянскія нарѣчія; но меня поразила печальная вѣсть, что онъ, назадъ тому нѣсколько мѣсяцевъ, скоропостижно умеръ. Въ католической Лужицѣ гораздо рѣже можно услышать нѣмецкій языкъ, чѣмъ въ лютеранской, да и тотъ болѣе походитъ на какую-то смѣсь. Когда я встрѣчалъ въ протестанскихъ поселеніяхъ дѣтей, выходившихъ изъ училища, то они привѣтствовали меня нѣмецкимъ *guten Tag*; напротивъ-того въ католическихъ деревняхъ всѣ привѣтствовали меня по-сербски: *добрый день*. Ког-

ukształcenia, jeżeli zaś takowe odbiorą, wtenczas wybornemi stają się żołnierzami. — Ja potwierdziłem tę prawdę, będąc przekonany o niéj z własnego doświadczenia. Cobyto mógł wykonać naród nasz, gdyby z takim zapałem zajmował się ojczystym językiem, jak nasi sąsiedzi. — Mimowolnie przypomniałem sobie sonet Kollara. »Wszystko jest u nas, wierzcie, moi przyjaciele!« Po południu przyjechałem do Łazy, nazwanéj po niemiecku *Lohsa*, dokąd z niecierpliwością się spieszyłem, chcąc zobaczyć p. Zejlera — autora wspomnionéj już od nas grammatyki serbskiéj, i męża zacnego w Łużycach przez miłość swojego kraju. Kiedym do niego przybył i cel mojéj podróży opowiedział, z prawdziwie słowiańską przyjął mię szczerotą. Z wielkiém zadowoleniem przeglądałem przez niego po serbsku napisaną książkę do czytania, która będzie stanowiła dodatek do jego grammatyki. Pakazywał mi także materyały do obszernego słownika serbskiego przygotowane, i liczny zbiór pieśni łużyckich. Z naleganiem prosiłem go o jak można najprędsze przyśpieszenie wydania tego słownika, tak niezbędnie dla Serbów i innych Słowian potrzebnego. Pan Zejler obiecał to wypełnić, za poprzedniém z panem Łubieńskiém zniesieniem się, który od kilku już lat zajmuje się także układem podobnego słownika. Prosiłem naszego miłośnika słowiańszczyzny aby się postarał o zaprowadzenie jednostajności w serbskiéj ortografii, i o zbliżenie jéj tym sposobem do innych słowiańskich; do czego dał już początek w swoich dziełach, biorąc za wzór czeską ortografią. Z pomiędzy wielu rzeczy opowiadał mi i to p. Zejler, że pod czas jego uczęszczania na lekcye w lipskim uniwersytecie, chciał tam wykładać wszystkie słowiańskie narzecza, lecz musiał zaniechać swojego zamiaru, z powodu braku do tego potrzebnych środków. — Odwiedziłem jeszcze mojego rodaka Smolerja, o którym wspomniałem wyżéj; — tam z słowianską otwartością mię przyjęto. Jego ojciec — nauczyciel tamtejszéj szkoły, mówił mi, że go przymuszano wszystkie przedmioty wykładać w niemieckim języku; czemu on długo się opierając, wymógł nareszcie pozwolenie, upoważniające go do wykładu w rodowitéj mowie, przynajmniéj religii.

Pożegnawszy się z wiernymi i stałymi starożytnych Serbow potomkami, skierowałem drogę do katolickiéj Łużycy (tak ją tam nazywają), do *Kamiency* — miasteczka Saksonii podwładnego. Po drodze wstąpiłem do klasztoru, w celu odwiedzenia księdza Alberta, Czecha, którego mi przedstawiano, jako gorliwego obrońcę naszéj narodowości, gruntownie znającego główne dyalekta słowianskie; lecz mnie smutna przeraziła wiadomość, że przed kilku miesiącami nagle umarł. W katolickiéj Łużycy daleko rzadziéj daję się słyszyć niemiecki język, aniżeli w luterskiéj; a przytém bardziéj podobny do jakiejś mięszaniny. Kiedy w protestanckich osadach spotykałem ze szkół wychodzące dzieci, witały mię po niemiecku — *guten Tag*; przeciwnie we wsiach katolickich, wszyscy witali mię po serbsku *dobry dzień*. Gdy odpowiedziałem dzieciom po niemiecku na ich serbskie przy-

да я отвѣчалъ дѣтямъ по-нѣмецки на ихъ сербское привѣтствіе, то они смотрѣли на меня съ какимъ-то изумленіемъ и, безъ сомнѣнія, поражены были неожиданнымъ отвѣтомъ человѣка въ круглой шляпѣ, который весь одѣтъ былъ въ черномъ. По этому легко можно судить объ ихъ воспитаніи и о томъ, какъ отечественный языкъ ограничивается только сельскими хижинами. Какъ доказательство умѣренности и честности сербскаго народа въ Лужицахъ, привожу здѣсь слѣдующій случай. Когда я шелъ въ Каменцу, то былъ чрезвычайный жаръ, который становился для меня нестерпимымъ, потому-что я долженъ былъ нести на себѣ плащъ, сначала необходимый въ холодные дни, и узелъ съ накупленными и дареными книгами. Случайно встрѣтился я съ добрымъ Сербомъ. Видя, что онъ ничего не несъ съ собою, я предложилъ ему взять мои вещи и облегчить меня, утомленнаго зноемъ; на что онъ охотно согласился Добрый мой товарищъ шелъ со мною до самой Каменцы, хотя ему было не по-дорогѣ. Такимъ образомъ мы шли вмѣстѣ довольно долго. Пришедши въ городъ, я далъ ему нѣсколько грошей за его усердную услугу, но, посмотрѣвши на деньги, онъ хотѣлъ возвратить мнѣ половину ихъ, сказавши: »Вы слишкомъ много дали мнѣ.« Я не только не принялъ отъ него денегъ, но еще болѣе хотѣлъ дать ему, изумленный его честностію; но онъ рѣшительно отказался. Судя по одеждѣ, это былъ бѣдный человѣкъ, однакожь бѣдность не возбуждала въ немъ жадности, или, лучше сказать, желанія взять болѣе того, что̀ ему слѣдовало. Наши народныя добродѣтели пренебрегаются и служатъ предметомъ насмѣшекъ для тѣхъ, которые осуждаютъ насъ. Но пусть онѣ сохраняются — краса человѣчества—въ странахъ, обитаемыхъ нашими племенами. Онѣ дождутся, можетъ быть, лучшихъ временъ.... Подъ Каменцою я разстался съ Лужицами и съ сербскимъ языкомъ; -въ самомъ мѣстечкѣ уже господствуетъ Нѣметчина. Я хотѣлъ видѣться съ г. Грѣве, издателемъ лужицкихъ преданій и сказокъ, но не засталъ его дома. Переночевавши въ Каменцѣ, на другой день я очутился въ Дрезденѣ, куда доставилъ меня извощикъ, житель отрасли горъ, замыкающихъ Лужицы.

Въ Дрезденѣ уже открыты были музеи; изъ нихъ особенно занимали меня: музей древностей и картинная галлерея. Осмотрѣвши въ послѣдней изящныя произведенія школы италіанской, голландской и т. д, я вошелъ также въ залу, украшенную произведеніями чешской школы. Мнѣ пріятно было встрѣтить тамъ, между высокими произведеніями столькихъ художниковъ, и произведенія Славянъ, на которыя я смотрѣлъ съ нѣкоторою гордостію. Пробывши въ этомъ пріятномъ городѣ нѣсколько дней, я перелетѣлъ на паровозѣ въ Липскъ, гдѣ познакомился съ г. Эрнестомъ Ванакомъ, нынѣшнимъ предсѣдателемъ сербскаго общества. Онъ неутомимо заботится о поддержаніи и улучшеніи этого заведенія. Общество имѣетъ главною цѣлію образовывать для Лужицъ отличныхъ проповѣдниковъ, хорошо знающихъ сербскій языкъ. Одинъ разъ въ недѣлю бываетъ въ немъ засѣданіе, на которомъ читаются и обсуживаются проповѣди, написан-

witanie, patrzały się na mnie z jakiemsiś zadumieniem, i niewątpliwie uderzyła ich niespodziana odpowiedź człowieka ubranego czarno, w okrągłym kapeluszu. — Z tego łatwo można sądzić o ich wychowywaniu, i zarazem przekonać się, że ojczysty język ogranicza się tylko pod wiejskiemi strzechami. Jako dowód umiarkowania i szlachetności serbskiego narodu w Łużycach, przytaczam tutaj następną okoliczność: kiedym szedł do Kamency, nadzwyczajny był upał, który dla mnie stawał się nieznośnym, dla tego, że musiałem nieść na sobie płaszcz, z początku niezbędny dla zimna, i zawiniątko z kupionemi i darowanemi książkami. Przypadkiem spotkałem się z dobrym Serbem. Widząc, że on nic z sobą nie niesie, zaprojektowałem mu, aby wziął moje rzeczy i ulżył mi znojem znużonemu, na co chętnie przystał. Dobry mój towarzysz szedł ze mną do saméj Kamency, chociaż mu było z drogi; tym sposobem szliśmy razem dosyć długo. Przybywszy do miasta, dałem mu kilka groszy za jego gorliwą usługę; ale spojrzawszy na pieniądze, chciał mi zwrócić połowę, mówiąc: »Pan za nadto dałeś mi« Zdziwiony jego szlachetnością, nietylko nie wziąłem od niego pieniędzy, ale chciałem mu więcéj przydać, lecz stanowczo odmówił przyjęcia. — Odzież jego pokazywała że to był biedny człowiek, jednakże ubóstwo nieobudziło w nim chciwości, czyli raczéj, chęci wzięcia więcéj niżeli mu się należało. Nasze narodowe cnoty bywają pogardzane, i stają się przedmiotem urągowiska dla tych, którzy nas potępiają. Ale niech się one zachowują — ozdoba ludzkości w krajach przez nasze plemiona zamieszkałych, doczekają się one może lepszych czasów..... Pod Kamencą rozstałem się z Łużyczanami i z językiem serbskim — w samém mieście już panuje niemczyzna. Chciałem się widzieć z p. Grewe wydawcą łużyckich podań i powieści, ale go nie było w domu. Przenocowawszy w Kamence, nazajutrz przebudziłem się w Dreźnie, dokąd wziął mię mieszkaniec części gór osłaniających Łużyce.

W Dreznie już były pootwierane muzea. Szczególniéj mię zajęło muzeum starożytności i galerya obrazów; obejrzawszy w téj ostatniéj piękne utwory szkoły włoskiéj, hollenderskiéj i t. d., wszedłem do sali przyozdabianéj płodami szkoły czeskiéj, — przyjemnie mi było spotykać tam, między doskonałymi tylu sztukmistrzów utworami, i płody Słowian na które z pewną spoglądałem dumą. Przebywszy kilka dni w tém przyjemném mieście, przebyłem wozem parowym do Lipska, gdzie zaznajomiłem się z p Ernestem Wanakiem, prezesem tutejszego serbskiego towarzystwa, który niezmordowanie starał się o utrzymanie i polepszenie tego zakładu. Głównym celem towarzystwa jest: kształcić dla Łużyc wybornych kaznodziei, dobrze znających język serbski. Raz w tydzień odbywa się posiedzenie, na którém czytają się i krytykują kazania przez członków napisane, jakoteż i innego rodzaju pisma: np. o przyczynach upadku serbskie-

ныя членами, также и другаго рода сочиненія, какъ то: о причинахъ упадка сербскаго языка въ Лужицахъ, о средствахъ поддерживать и распространять этотъ языкъ, разсказы о древнихъ временахъ и т п. Общество имѣетъ свою сумму и также библіотеку, въ которой Славянинъ можетъ найдти богатые источники для изученія славянскихъ нарѣчій. Мнѣ очень пріятно было слышать отъ г. Ванака, что нѣкоторые члены общества приготовляютъ матеріалы для нѣмецко-сербскаго словаря. Не лучше ли бы было заняться составленіемъ словаря сербско-нѣмецкаго, который могъ бы служить къ обогащенію словаря гг. Лубенскаго и Зейлера. Число членовъ общества невелико, потому-что въ самомъ университетѣ мало находится лужицкихъ Сербовъ. Я вышелъ изъ Липска, искренно желая всего лучшаго этому небольшому, но важному учрежденію для бѣдныхъ Лужицъ.

Лужицы, я видѣлъ вашихъ сыновъ, видѣлъ ваши священные памятники! Одни мельчаютъ съ каждымъ днемъ, приближаясь къ западу, другіе разрушаются. Мужайтеся! учитесь изъ примѣра погибшихъ соплеменниковъ; помните, что и васъ ожидаетъ подобная же участь, если вы не позаботитесь о наслѣдіи, которое завѣщали вамъ ваши отцы и умершіе братья.... Берегите народное сокровище, берегите его для лучшей будущности

Съ чешскаго.

go języka w Łużycach; o sposobach utrzymania i rozszerzenia go; powieści o starożytnych czasach i t. p. Towarzystwo ma swoję kassę i bibliotekę, w której Słowianin może znaleść bogate źródła i pomoc do wyuczenia się słowiańskich narzeczy. Bardzo mi było przyjemnie słyszyć od p. Wanaka, że niektórzy członkowie towarzystwa przygotowują materyały do niemiecko-serbskiego słownika. Czyli by nie lepiéj było zająć się ułożeniem słownika serbsko-niemieckiego, który by posłużył do wzbogacenia dykcyonarza pp. Łubińskiego i Zejlera. Liczba członków towarzystwa jest nie wielka, bo w samym uniwersytecie mało znajduje się Serbów. Wyjechałem z Lipska, szczérze życząc wszystkiego dobrego temu nie wielkiemu, ale ważnemu zakładowi dla biednych Łużyc.

Łużyce! widziałem wasze syny, widziałem święte wasze pomniki; jedni z każdym dniem drobnieją, schylają się ku zachodowi, drugie niszczeją. Nie traćcie odwagi, nauczone przykładem poległych pobratymców; pamiętajcie, że i was podobny los oczekuje, jeżeli się niepostaracie o zachowanie dziedzictwa, które wam przekazali wasi ojcowie i zmarli bracia.... Strzeżcie własnego skarbu, pilnujcie go dla lepszéj przyszłości!

Przekł. z czeskiego.

БИБЛІОГРАФІЯ.

ЧЕШСКАЯ ЛИТЕРАТУРА.

Pjsne narodnj w czechách. Sebral Karel *Jaromír Erben* (S nápewy). Народныя Чешскія Пѣсни, собранныя *Карломъ Яромиромъ Эрбеномъ.* (Съ напѣвами). Книжка I. Прага, 1842, стр. 208, въ—12. — Съ Эпиграфомъ:

,Má dceruszko!	Дочка моя!
. . . .	. . . .
Genom se modljwej,	Только молись,
A pracuj, a zpjwej.	Трудись и пой.
Pjsň nar.	*Народн. пѣсня.*

До-сихъ-поръ лучшимъ сборникомъ чешскихъ пѣсень былъ сборникъ г. Челаковскаго, изданный въ 1822 и 1827 г., въ Прагѣ, въ 3-хъ частяхъ. Что касается до сборника, изданнаго въ 1825 году, также въ Прагѣ, I. Кавалеромъ Риттерсбургскимъ, и заключающаго въ себѣ 300 чешскихъ пѣсень, то онъ неисправенъ и составленъ безъ разбора.— Въ

BIBLIOGRAFIA.

LITERATURA CZESKA.

Pieśni ludu w Czechach. Zebrał *Karol Jaromir Erben* (z nutami). Zeszyt I. Praga, 1842, 208 k., in 12. *(Tytuł w oryginale p. na lewéj stronie)*. Z epigrafem:

Moja córeczko!
. . . .
Tylko módl się,
Pracuj i śpiewaj!
Pieśń ludu.

Dotąd najlepszym zbiorem pieśni czeskich był zbiór p. Czelakowskiego, wydany w r. 1822 i 1827, w Pradze, w 3-ch tomach. Co do zbioru, który wydany był w r. 1825, także w Pradze, przez *J. Kawalera Rittersburskiego*, a który zawiera 300 pieśni czeskich, — jest niepoprawny i brak w nim starannego wyboru. Pod tym względem zasługuje także na uwagę

этомъ отношеніи еще заслуживаетъ вниманія статья г. Лангера, помѣщенная въ Журналѣ Чешскаго Музея (1834. I. 58. III. 268): *Простонародные чешскіе обычаи и пѣсни.* Въ ней заключается нѣсколько пѣсень, которыя поются на свадьбѣ и при другихъ случаяхъ.— Г. Эрбенъ приступилъ теперь къ полному собранію чешскихъ пѣсень, и если онъ съ успѣхомъ окончитъ такъ прекрасно начатый имъ трудъ, то, безъ сомнѣнія, Чехи много будутъ обязаны ему, какъ первому собирателю своихъ пѣсень, который извлекаетъ ихъ изъ забвенія.— Прекрасно сдѣлалъ г. Эрбенъ (хотя у насъ и въ нашихъ сборникахъ еще прежде обращено на это вниманіе), что сравниваетъ чешскія пѣсни съ пѣснями польскими, моравскими, иллирійскими, русскими и т. д., которыя впрочемъ не приводитъ въ текстѣ, но указываетъ, гдѣ можно найдти ихъ.— Такимъ образомъ распространенный во всей Словянщинѣ древлесловянскій духъ, легче будетъ наблюдать; народныя же пѣсни, въ этомъ случаѣ, могутъ служить дорожными столбами, на которыхъ написано: *Дорога туда-то.*

Послѣ мы постараемся обширнѣе поговорить объ этомъ сборникѣ, когда выйдутъ въ свѣтъ слѣдующія книжки, особенно свадебныя пѣсни, до-сихъ-поръ мало извѣстныя (*).

artykuł p. Langera, umieszczony w Czesopiśmie Czeskiego Muzeum (z r. 1834, I. 58. III. 268): *Gminne czeskie zwyczaje i pieśni.* — Znajduje się w nim kilka pieśni śpiewanych przy obrzędach weselnych i innych okolicznościach. — Pan Erben świéżo zajął się teraz kompletnym zbiorem pieśni ludu w Czechach. I zaprawdę, jeżeli doprowadzi do skutku zamierzoną pracę, jemu tylko jako piérwszemu zbieraczowi winni dziękować Czechy za pieśni ludu zachowane od zagłady. — Wybornie pomyślał p. Erben (lubo już u nas i w naszych zbiorach dawniéj zwrócono uwagą na to), ażeby czeskie pieśni porównywać z podobnymi polskiemi, morawskiemi, illiryjskiemi, ruskiemi i t. d.; a lubo nie przytacza ich textu, wskazuje gdzie znaleść można odpowiedne. — Duch staro-słowiański tym sposobem rozwiany po całéj Słowiańszczyznie łatwiéj śledzić, a pieśni ludu w tym względzie służyć mogą jak drogoskazy, że „*tędy prowadzi droga.*"

Późniéj nieomieszkamy zdać sprawy czytelnikom, gdy więcéj otrzymamy zeszytów, a szczególniéj pieśni *weselne* dotąd mało znane. (*)

(*) Между-тѣмъ мы будемъ иногда помѣщать въ *Денницѣ* нѣкоторыя пѣсни изъ этого сборника, въ подлинникѣ и переводѣ. *Редак.*

(*) Tymczasem będziemy niekiedy umieszczać w *Jutrzence* niektóre z tego zbioru pieśni, w tłumaczeniu obok oryginału. — *Redaktor.*

ROZMAITOŚCI.

DZIAŁANIA KOMMISSYI ARCHEOGRAFICZNÉJ.

W Dzienniku Ministerium Oświecenia Narodow. z roku 1841, za miesiąc Sierpień, umieszczone jest nader ciekawe sprawozdanie N. Panu przez JW. Ministra S. S. Uwarowa o działaniach Kommissyi Archeograficznéj. Pod opieką światłego Ministra, Kommissya ta postępuje nadzwyczajnym krokiem, pomimo obszernego i różnorodnego zakresu swoich działań. Z sprawozdania JW. Ministra pokazuje się, iż Kommissya w ciągu r. 1841 ukończyła następujące edycye: 1) O Rossyi za panowania Aleksieja Michajłowicza przez Koszychina; 2) tom III Kompletnego zbioru Ruskich Kronik; 3) trzy tomy Aktów Historycznych; 4) tom I. Aktów, tyczących się Rossyi, w językach cudzoziemskich; 5) Alfabetyczny Skorowidz do Aktów Prawnych, wydanych w r. 1838, i nakoniec 6) i 7) II i III oddział Kompletnego Zbioru Medali Ruskich.

Trzy tomy Aktów Historycznych zawierają dokumenta z w XIV, XV, XVI i połowy XVII. — W tomie I prócz dyplomatów, znajduje się wiele aktów do historyi Wschodniego Kościoła. — W t. II. zastanawiają dokumenta nabyte w Szwecyi. W t. III zawierają się dokładne wiadomości o działaniach rządu przeciwko Zaruckiemu i Marynie i w. in. —

T. I. Aktów Historycznych, w językach cudzoziemskich, mieści wypisy z Watykańskiego Tajnego Archivum i innych rzymskich bibliotek i archiwów od r. 1075 do 1584. — Zebrane tu akta przedstawiają ciągły rzęd dokumentów, wskazujących dążenie papieżów do rozszerzania władzy swojéj na wschodzie i północy Europy; również wyjaśnione tu są stosunki Rzymu z południową Rossyą, Inflantami, Litwą, Wielkiemi Książętami włodzimirskiemi i moskiewskiemi. Względem Litwy godne są uwagi listy do Gedymina, który nazywany jest w nich królem ruskim; listy do króla Władysława Jagiełły i do wielkiego księcia Witolda — wskazujące ówczesne stosunki ich z Nowogrodem i Pskowem. Do bardzo ciekawych aktów należą: instrukcya dana Herbesteinowi od dworu rzymskiego, również instrukcya dla Jesuity Possewina i inne.

Trzy podróże profes. Sołowjewa kosztem Kommissyi odbyte do Szwecyi i Danii, przyniosły wielkie korzyści. — Ostatnią razą p. Sołowjew odbył podróż jedynie dla przejrzenia archivum stokholmskiego, w którym wiele znalazł aktów wywiezionych z Rossyi przez Dalagardiego, na początku wieku XVII.

NOWOSCI Z LITERATURY ROSSYJSKIEJ.

Wyszedł Rys Najnowszéj Włoskiéj Literatury przez Fortunata Prandiego, tłumaczony z francuzkiego. Petersb. 1841. Książka bardzo ciekawa. — P. Szczurowski wydał obszerne dzieło pod tytułem: Uralskie Pasmo Gór we względzie fizyczno-jeograficznym, geognostycznym i mineralogicznym (Moskwa, 1841), — jest nader wielkiéj wagi i wskazuje korzyści, jakie pasmo gór uralskich przynosi dla państwa rossyjskiego.

P. Warrend (Uarrend) razem z magistrem uniwersytetu kembridzkiego p. *Tomaszem Szau*, w Petersburgu, wydaje od nowego roku pismo peryodyczne pod napisem: The St. Petersburg Englisch Reviev. Wydanie takiego pisma jest bardzo pożądaném w Rossyi, ponieważ od niejakiego czasu język angielski stał się tam niezbędnym warunkiem dobréj edukacyi i coraz bardziéj rozszerza się, a teraz nawet jest zaprowadzonym do wielu wyższych naukowych zakładów. Pomienione pismo ma także na celu oznajomienie czytelników z życiem i utworami najznakomitszych angielskich pisarzy, tak nowych jak dawnych, a to przez wyjątki z lepszych angielskich pism lub też przez oddzielnie i umyślne do tego napisane artykuły. — Wychodzić ma dwa razy na miesiąc, poszytami z 6 arkuszy, in 8-vo.

W Rossyi wychodzi teraz 56 pism peryodycznych, razem z pomienioném angielskiém pismem; wyszczególnimy je z kolei: 1. Gazeta Moskiewska. 2. Gazeta Gubernijalna. 3. Ogłoszenia Senatu. 4. Przegląd w obrazach. 5. Zwiastun mód paryzkich. 6. Dziennik Wiejskiego gospodarstwa i chodowania owiec. 7. Moskwicin. 8. Dziennik Terapeutyczny. 9. Roczniki Rossyjskiego Towarzystwa przyjaciół ogrodnictwa. 10. Petersburska Rossyjska Gazeta. 11. Taż sama gazeta w języku niemieckim. 12. Bulletin Scientifique. 13. Rossyjski Inwalid czyli Gazeta Wojenna. 14. Gazeta literacka. 15. Gazeta Petersburska Senatska. 16. Gazeta Handlowa. 17. Taż sama gazeta w języku niemieckim. 18. Journal politique et littéraire de St. Petersbourg. — 19. Dziennik górnictwa. 20. Dziennik Rękodzieł i Handlu. 21. Syn Ojczyzny. 22. Biblioteka do Czytania. 23. Pamiętniki Ojczyste. 24. Pszczoła Północna. 25. Dziennik Wojenny. 26. Dziennik Wojenno-Medyczny. 27. Dziennik Ministerium Spraw Wewnętrznych. 28. Czytanie dla Chrześcian. 29. Revue Étrangére. 30. Dziennik Ministerium Oświecenia Narodowego. 31. Tygodnik Petersburski. 32. Przyjaciel Zdrowia, gazeta narodowo-lekarska 33. Dziennik Leśny. 34. Gazeta Rolnicza. 35. Zwiastun Odeski. 36. Spółczesnik. 37. Antologia Muzykalna. 38. Repertuar, czyli Zbiór koncertów na forte-pianie. 39. Talia, pismo poświęcone muzyce. 40. Filomella, pismo poświęcone śpiewóm. 41. Wieczory Muz, czyli zbiór nowych tańców. 42. Nordisches Zentralblat, Journal der Pharmacie. 43. Pisemko dla ludzi światowych. 44. Pismo poświęcone szyciu i haftowaniu. 45. Wiadomości rękodzielne i górnicze. 46. Dziennik Lądowéj Kommunikacyi. 47. Nuwelista, pismo muzykalne. 48. Dziennik Medycyny Weterynarnéj. 49. Pośrednik, gazeta przemysłowa, gospodarska i nauk realnych. 50. Latarnia Morska. 51. Messager de Pétersbourg. 52. Zwiastun Ruski. 53. Ekonom. 54. Dziennik Ministerium Dóbr Państwa. 55. Repertuar rossyjskiego teatru i Panteon wszystkich teatrów europejskich. 56. Pismo Angielskie (o którém już mówiliśmy wyżéj).

НОВОСТИ ПОЛЬСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.

Въ Вильнѣ вышелъ 3-й томъ *Исторіи Вильна*, соч. Крашевскаго.— Неутомимый и дѣятельный польскій писатель, можно сказать, Корифей своей отечественной литературы, съ успѣхомъ продолжаетъ свой прекрасный трудъ, чрезвычайно важный въ историческомъ отношеніи. Уже оканчивается печатаніе и 4-го тома этой исторіи. Скоро выйдетъ въ свѣтъ другое новое сочиненіе г. Крашевскаго, подъ заглавіемъ: *Литературные Опыты* (*Studia Literackie*). Вотъ названія пятнадцати главъ, составляющихъ его: I. Умственная жизнь. II. Новѣйшая литература. III. Формы языка. IV. Народность въ древней литературѣ. V. Арегаизмы. VI. Писатели и читатели. VII. Объ авторской славѣ. VIII. Народное преданіе. IX. Объ исторіи. X. О поэзіи. XI. Романъ и повѣсть. XII. Драма. XIII. Журналистика. XIV. Критика. XV. Домаш-

ная жизнь нѣкоторыхъ польскихъ писателей. Г. Крашевскій приготовляетъ также къ печати *Путевыя Картины*.— Вскорѣ выйдутъ въ свѣтъ *Сочиненія Эдуарда де Галли*, въ 3-хъ томахъ. Есть много въ нихъ прекрасныхъ стихотвореній; но особенно хороша драма: *Торквато Тассо*; изъ прозаическихъ статей заслуживаютъ вниманіе: *Парацельсъ*, *Инесо де Кастро*, *Анатомія Сердца* и друг.— Г. Игнатій Ходзько пишетъ слѣдующіе два тома своихъ занимательныхъ *Литовскихъ Очерковъ*.— На дняхъ должно было выйдти въ Вильнѣ Путешествіе по Святымъ Мѣстамъ свящ. Головинскаго. Тамъ же вышла 5-ая и послѣдняя часть превосходнаго романа: *Гуляйпольская Станица*. — Г. Юцевичъ обѣщаетъ издать свои воспоминанія о Жмуди.— Вотъ еще новость: по-польски переведена компиляція г. Зотова: *Наполеонъ на островѣ Св. Елены*.— А. Е. Одынецъ издалъ 4-й томъ своихъ переводовъ;— въ немъ заключаются два сочиненія Байрона: *Корсаръ* и *Небо и Земля*.— Онъ же приготовляетъ къ изданію переводъ *Орлеанской Дѣвы* и *Пѣснь последняго Миннестреля*.— Печатается новое изданіе поэмы г. Крашевскаго: *Вотольрауда*, основанной на литовскихъ преданіяхъ.

Теперь въ Варшавѣ есть множество дамъ, можно сказать, съ успѣхомъ занимающихся литературою. Поименуемъ ихъ здѣсь: г-жа Паулина Вильконская (издала въ 2-хъ частяхъ повѣсти, подъ заглавіемъ: *Деревня и Городъ*), г-жа Анна Наквaская (извѣстна своими повѣстями и описаніемъ путешествія въ Швейцарію),— г-жа Іоанна Видулиньская (издательница Магазина Модъ); г-жа Антонина Е. (большею частію пишетъ для дѣтей); г-жа Юзефа О.... (недавно издала повѣсть въ двухъ частяхъ, подъ названіемъ: *Колечко*); г-жа Паулина Краковъ (издательница *Подснѣжника*); г-жа Элеонора Зѣмѣцкая (занимается философіею; была послѣдовательницею Гегеля, теперь отличается чисто-религіознымъ направленіемъ и издаетъ журналъ, подъ названіемъ: *Пиллигримъ*); г-жа Прусѣцкая, графиня Лубенская, г-жа Габріелля З......., г-жа Валентина Трояновская и множество другихъ, которыя или во-все не подписываютъ своихъ фамилій, или означаютъ ихъ только начальными буквами.— Явленіе замѣчательное!

WSKRZESZENIE WARJAGÓW.

Pan Kruze w roku 1839, kosztem rządu odbywszy podróż po guberniach nad Bałtykiem położonych, zrobił bardzo ciekawe odkrycia dla dziejów. W przeciągu przeszło trzech miesięcy objechał Inflanty, Kurlandyą, wyspę Esel i część Estonii, we wszystkich kierunkach. Główniejsze miejsca, gdzie robił swoje poszukiwania, były: Aszeraden, Kapzeten (przy Libau), Kolcen i wyspa Ezel. — W niektórych mogiłach znalezione były szkielety wojaków w całém uzbrojeniu, a szkielety kobiet i dzieci w całym ubiorze. — P. Kruze sądząc podług znalezionych razem z temi szkieletami monet, odnosi je do w. VIII, IX, X i XI. — Rezultaty jego poszukiwań są następujące: 1) że starożytne zabytki, znalezione w Aszeraden i Dunhofie, po części nabyte są przez te narody za pomocą handlu lub łupiestwa w Niemczech, Anglii, Francyi, Grecyi, Egipcie i nawet w Indyjach; 2) że starożytności znalezione w innych miastach Kurlandyi i Inflantach i należące do najodleglejszych czasów Grecyi i Rzymu, świadczą o dawnych stosunkach mieszkańców północy z Grekami i Rzymianami; i 3) że rzeczy znalezione naokoło Dźwiny są późniejsze, z w. XV i XVI; nawet r. 1792; dla tego ściśle powinny być odróżnione od starożytnych.

Wnosić należy, że w Kapsetenie Rzymianie mieli handlowe stosunki dla bursztynu, który od nich bardzo drogo był ceniony, jednakowoż takie stosunki wprzódy zapewnie zawiązali z mieszkańcami wyspy *Esel*, ponieważ monety na téj wyspie znalezione pochodzą z czasów Cesarza Augusta i następnych wielu monarchów aż do Adryana, zaś kapseteńskie sięgają tylko czasów Adryana do Kommoda.

Kilka monet rzymskich znalezionych około Hassau na brzegu kurlandskim, około Dreimansdorfa i saméj Rygi, — jeszcze nie bardzo wyraźnie wskazują stosunki handlowe, — być może znajdą ich więcéj. Zapewnie i Grecy mieli także stosunki z wyspą *Esel* i z krajem naokoło Kolcena, gdyż *Esel* zdaje się, był im znany pod imieniem *Basilia*, a stok Dźwiny pod imieniem Tanaisu północnego.

Teraz p. Kruze wydaje dwa dzieła, w których zawierać się będzie szczegółowy opis wszystkich jego odkryć. Do tych dzieł dołączone będą ryciny, które będą wyobrażać znalezione szkielety, zbroje, ubiory i ozdoby.

ОПЕЧАТКИ. *Стр.* 15, *строка* 31, *вмѣсто:* росказовъ— разсказовъ; *стр.* 20, *строка* 5 *и* 6, *вмѣсто:* и принялъ—который принялъ.

Денница выходитъ два раза въ мѣсяцъ, 3 (15) и 18 (30) числа. Цѣна годовому изданію въ Варшавѣ 4 руб. сереб., въ прочихъ городахъ царства польскаго 5 р. сер.— Желающихъ подписаться на *Денницу* въ имперіи россійской покорнѣйше просимъ относиться съ своими требованіями въ мѣстные почтамты, внося 5 руб. серебр. за годовое изданіе и прилагая особыя деньги за пересылку.

Jutrzenka wychodzi dwa razy na miesiąc, to jest: 3 (15) i 18 (30).— Całoroczna prenumerata wynosi w Warszawie 4 r. sr.; w innych miastach królestwa 5 r. sr. — Ci, którzy życzyliby sobie zaprenumerować *Jutrzenkę* w cesarstwie rossyjskim, raczą zgłaszać się do miejscowych pocztamtów, płacąc 5 r. sr. na cały rok i prócz tego dodając osobne pieniądze za rozesłanie.

Редакторъ ДУБРОВСКІЙ.

Redaktor DUBROWSKI.